



LA CENSURA FRANQUISTA EN LA
LITERATURA CATALANA.

ESTUDI DE DOS CASOS CONCRETES: MANUEL
DE PEDROLO I BLAI BONET

ESTEL TORRENT HEREDIA

GRAU EN LLENGUA I LITERATURA CATALANES
FACULTAT DE LLETRES – UNIVERSITAT DE GIRONA

CURS ACADÈMIC 2021-2022

TREBALL FINAL DE GRAU

DIRIGIT PER XAVIER PLA I BARBERO

JUNY DEL 2022

«En cap altre moment de la història la nostra nació no ha estat tan a prop de desaparèixer»¹

¹ Pròleg de Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.14)

Resum

Aquest treball pretén ser una aproximació a l'estudi de la censura literària durant la dictadura franquista espanyola. S'estudiaran les lleis, els temes i les persones encarregades de la censura, entre d'altres temes. A més, es portarà la reflexió teòrica a la pràctica a través de dues obres de Manuel de Pedrolo, *Un amor fora ciutat* i *El premi literari i més coses*, i una novel·la de Blai Bonet, *El mar*. La part teòrica s'estudiarà tenint en compte els estudis publicats de Xavier Pla, Maria Josepa Gallofré o Manuel Abellán, entre d'altres. Finalment, s'ha fet una visita a l'arxiu d'Alcalá de Henares per comprovar els informes de la censura en les obres escollides.

Paraules clau: franquisme, censura, literatura, Manuel de Pedrolo, Blai Bonet.

Abstract

This project aims to be an approach of the population to the reality of literary censorship during the Spanish Franco dictatorship. The laws, issues, and people in charge of censorship will be studied, among other topics. In addition, this theory will be contrasted through two works by Manuel de Pedrolo, in *Un amor fora Ciutat* and *El premi literari i més coses*, and a novel by Blai Bonet entitled *El mar*. We'll be following the ideas of qualified people such as Xavier Pla, Maria Josepa Gallofré or Manuel Abellán, among others. Finally, a visit was made to the Alcalá de Henares archive to check the censorship reports on the selected works.

Key words: Franco regime, censorship, literature, Manuel de Pedrolo, Blai Bonet.

Agraïments

A Xavier Pla per haver accedit a tutoritzar el meu treball i per haver-me guiat sempre que ho he necessitat.

Als treballadors i treballadores de l'Archivo General de la Administración d'Alcalá de Henares per l'amabilitat i l'ajuda que em van prestar.

A les meves amigues del poble que m'han ajudat a tirar endavant aquest Treball final de grau.

A la gent de la meva classe que m'ha recolzat durant aquests quatre anys, però, més concretament, a la Judith, l'Elba, en Marc i en Joel que m'han ajudat sempre que els he necessitat.

Al meu pare i la meva mare que m'han encoratjat a seguir quan em pensava que no ho podria aconseguir i van finançar econòmicament el viatge a Madrid, que va arrodonir tota aquesta experiència.

Moltes gràcies.

Taula de continguts

1. Introducció	7
2. Situació anterior a la victòria feixista.....	8
3. Els primers anys de dictadura.....	9
4. Situació a partir del 1944	12
5. Lleis que recolzaven la censura franquista.....	15
5.1. Ordenança a partir del 1938: Ley de premsa	15
5.2. Reglamentació a partir del 1966: Ley Fraga.....	17
6. El fenomen de l'autocensura	18
7. Teoria censora	19
7.1. Procediment de presentació d'una obra a les autoritats de la censura	19
7.2. Temàtiques considerades prohibides	21
8. «Els senyors de la censura».....	25
9. Arxiu General de l'Administració de l'Estat.....	27
10. Manuel de Pedrolo i Molina.....	29
10.1. Biografia.....	29
10.2. Vida literària.....	30
10.3. Obres comentades	33
10.3.1. «El premi literari i més coses»	33
10.3.1.1. Introducció a l'obra	33
10.3.1.2. Arxiu de censura.....	34
10.3.2. «Un amor fora ciutat».....	37
10.3.2.1. Introducció a l'obra	37
10.3.2.2. Arxiu de censura.....	40
11. Blai Bonet i Rigo.....	41
11.1. Biografia.....	41
11.2. Vida literària.....	42

11.3. Obres comentades	43
11.3.1. «El Mar»	43
11.3.1.1. Introducció a l'obra	43
11.3.1.2. Arxiu de censura.....	44
12. Conclusions	46
13. Bibliografia.....	49
14. Annexos.....	52

1. Introducció

El període que comprèn aquest estudi comença amb el triomf de l'alçament militar del general Francisco Franco, ajudat pels règims feixistes d'Alemanya i Itàlia, fins a la restauració monàrquica després de la seva mort, el 1975. S'iniciarà, amb aquesta victòria feixista, el període més extrem de persecució que ha viscut la comunitat catalano-parlant. La postguerra es traduirà en una repressió ferotge contra les persones i les institucions contràries al règim feixista. Els vencedors tindran esperit de revenja contra els vençuts.

La censura contra la llengua i la literatura catalanes és el que es tractarà en aquest treball. El motiu d'aquesta censura tan extrema té a veure amb la idea que sosté el règim franquista dels llibres com a instrument de divulgació d'opinions polítiques contràries a les seves. Com diu José María Martínez Cachero (1997, 103) «la censura era una herramienta para configurar una ideología y su finalidad era controlar tanto la ideología como el pensamiento cultural».

Cal tenir en compte que no només la llengua catalana va ser prohibida en àmbits públics, sinó que la llengua gallega o el basc també van rebre repressió. Encara que la llengua espanyola fos la d'ús oficial i d'àmbits públics, també haurà de fer front a la censura franquista.

L'objectiu d'aquest treball és conèixer el període de repressió tan intensa que va patir la nostra cultura. També es vol estudiar una realitat que sovint s'ha oblidat, però que és molt important per entendre la societat actual. És rellevant, a més, investigar les complicacions i els problemes que van tenir els escriptors i editors per publicar durant aquella època. Encara que les prohibicions del franquisme intentaven eliminar la literatura catalana, la lluita de molta gent va aconseguir que no desaparegués del tot.

S'explicarà el context de la repressió franquista, la teoria de la censura, les lleis que fonamentaven aquestes prohibicions i les persones encarregades de dur a terme les restriccions franquistes. Tot aquest treball també servirà per recopilar els trets que van caracteritzar el règim dictatorial feixista a Espanya. A més d'estudiar la censura de la llengua i literatura catalanes, es farà una anàlisi de dos casos pràctics. Els dos autors que s'estudiaran seran Manuel de Pedrolo i Blai Bonet. L'anàlisi d'aquests dos autors ajudarà a entendre com es posaven en pràctica aquestes prohibicions. Per fer això, s'han escollit tres obres que van haver de passar l'aprovació de la censura per poder-se publicar.

En el cas de Pedrolo parlarem d'*Un amor fora ciutat* i d'*El premi literari i més coses* i, pel que fa a Bonet, s'estudiarà el cas de la novel·la *El mar*. És escaient advertir que aquest estudi se centra en el gènere literari de la prosa. No es recull informació d'altres gèneres literaris. Tampoc es tractarà la censura que no era estrictament literària.

Per poder desenvolupar bé l'estudi de casos pràctics, s'ha fet una visita a l'Archivo General de la Administración situat a Alcalà de Henares. Allà és on romanen els arxius dels censors que van haver de valorar les obres que es volien publicar. Gràcies a aquesta petita excursió s'ha pogut entendre de prop el funcionament de les restriccions franquistes.

Pel que fa a la bibliografia, s'ha fet una recerca de tots els estudiosos que han investigat sobre la censura franquista. Dels seus estudis se n'ha destacat el més important i que ajuda a comprendre el període que comprèn aquest treball.

2. Situació anterior a la victòria feixista

Per entendre la censura en la literatura s'ha de tenir en compte el context de postguerra i la prèvia Guerra Civil Espanyola. El 17 de juliol de 1936 va començar la Guerra Civil. Els generals Emilio Mola i Francisco Franco van començar un alçament militar en contra de la República.

La guerra civil enfrontarà, a grans trets, la gent partidària del nacionalisme espanyol i els favorables a la República. El grup d'esquerres tindrà el suport de Rússia, França i Anglaterra i, per altra banda, els de dretes, rebran ajudes dels règims feixistes d'Itàlia i Alemanya.

El conflicte durarà fins a l'1 d'abril de 1939. El bàndol feixista haurà conquerit Madrid, aconseguint, així, el domini de tot el territori espanyol. Franco serà el Cap de l'Estat espanyol i el «Generalísimo de las Fuerzas de Tierra, Mar y Aire». La fi del conflicte significarà l'inici d'una dictadura que perdurarà fins al 1975 amb la mort de Franco.

Encara que no ho sembli, des de l'època dels Reis Catòlics aquest país té una llarga pràctica de censura. La present ha perdurat, intermitentment, gairebé fins avui dia. Com explica Pedro Jiménez a *Apuntes sobre la censura durante el franquismo*,

l'Església i l'Estat han procurat, durant segles, unir la religió, política i cultura del país a través de la violència i el terror cap a la població.²

El període de repressió va començar quan el 26 de gener del 1939 les tropes franquistes van arribar a Barcelona. En aquell moment, la cultura catalana passava a la clandestinitat. Una part important de la població catalana va haver de buscar refugi a l'exili, primerament, a França i, a conseqüència de la Segona Guerra Mundial, a Llatinoamèrica.

No obstant això, la major part de la població va romandre al territori català i va lluitar per poder publicar tot i la censura. Molts altres van optar per publicar les seves obres fora del territori espanyol. Van ser ben rebuts en els països estrangers, ja que hi havia espanyols exiliats.

El març del 1939 tot Catalunya ja estava en mans de les tropes franquistes. Començava a dur-se a terme el projecte de liquidació oficial i pública de la llengua catalana. Calia destruir la cultura i la llengua catalanes, reprimir-ne l'ús públic i reduir-la de nou a la intimitat.³

La censura, tal com indica Pedro Jiménez (1977, 4), s'ha d'entendre integrada en un sistema repressiu. En el cas de l'Espanya franquista, tenia com a objectiu «la aniquilación total de toda la obra cultural creada durante la II República, y velar por la pureza ideológica del nuevo Estado totalitario».⁴

3. Els primers anys de dictadura

A partir del 1939 comença a Espanya un període en el qual s'interromp violentament l'ús social i la normativització de la llengua, que s'havia iniciat a principis del segle XX. Tot just posar els peus en territori català, el general Franco va dictar una llei d'abolició de l'Estatut d'Autonomia de 1932.⁵

² Jiménez, P. (1977). *Historia y civilización: apuntes sobre la censura durante el franquismo*. Boletín AEPE nº17. Universidad de Mons. Centro Virtual Cervantes. (p.3).

³ Pròleg de Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.8).

⁴ Jiménez, P. (1977). *Historia y civilización: apuntes sobre la censura durante el franquismo*. Boletín AEPE nº17. Universidad de Mons. Centro Virtual Cervantes. (p.4).

⁵ Benet, J. (1980). *Catalunya sota règim franquista* (2ª edició). Editorial Blume. (p.174-175).

Durant el període de postguerra s'exigirà el lliurament a les institucions de la censura tots aquells textos que es vulguin publicar o representar. Elsensors hauran d'acceptar la publicació de les obres. Si no, no podran veure la llum.

Amb l'ocupació de Lleida per part dels feixistes, es farà pública una disposició oficial que prohibirà l'ús polític de la llengua catalana. Tanmateix, el cap de los Servicios de Ocupación de Barcelona assegurava: «estad seguros, catalanes, de que vuestro lenguaje, en el uso privado y familiar, no será perseguido».⁶ Paral·lelament, començaran a circular arreu dels territoris ocupats cartells que sentenciaven: «Si eres español, habla español» i «Habla el idioma del Imperio».⁷ La llengua catalana desapareix ràpidament de tots els àmbits públics. Tornarà a esdevenir una llengua de parla vulgar i relacionada amb els usos privats.

Afirma Manuel Llanas que «la ruptura amb el passat provocada pel desenllaç de la guerra és tan radical que després del 1939 només subsisteixen quatre col·leccions editorials publicades abans: Fundació Bernat Metge (Editorial Alpha), Els Nostres Clàssics i Col·lecció Popular Barcino (Editorial Barcino) i Catalunya Teatral (Editorial Milà)».⁸

No obstant això, hi ha alguns subterfugis. Per exemple, edicions clandestines, datacions i localitzacions falses anteriors o durant la guerra civil, que es publicaven arreu del territori català ocupat pel franquisme. Gràcies a això, la llengua i la cultura catalanes continuen vives.⁹

Un fet que cal tenir en compte és que la repressió és molt més abundant al Principat que a les Illes Balears, per exemple. A Catalunya, es dissolen les biblioteques públiques, es requisen llibres de les editorials i de les llibreries catalanes.¹⁰

⁶ Gallofré i Virgili, M.J. (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.52).

⁷ Manent, A i Crexell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.8).

⁸ Llanas, M. (2006). *L'edició a Catalunya el segle XX (1939 – 1975)*. Gremi d'Editors de Catalunya. (p.23).

⁹ Manent, A i Crexell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.10).

¹⁰ Vegeu 7.

Per primera vegada, el 1943 es dona permís al llibreter Josep M. Cruzet per publicar les *Obres Completes del mossèn Jacint Verdaguer*. Dona el tret de sortida de l'Editorial Selecta amb la publicació d'aquest llibre que és autoritzat legalment per Madrid. Tanmateix, la seva autorització comporta una particularitat: havia de ser imprès amb l'ortografia original, és a dir, prefabriana.¹¹ A més, tal com tracta Xavier Pla s'ha de tenir en compte que Jacint Verdaguer era un poeta religiós del segle dinou. És important tenir en compte el fet que fos mossèn. Ajuda a comprendre l'autorització de la publicació. També fa notar que la censura vol donar a entendre a la població que la llengua catalana s'ha d'associar a una literatura del passat.¹² Cal tenir en compte que aquest permís s'emmarca amb la derrota nazi de Stalingrad el 1942 i amb la caiguda de Mussolini i el desembarcament alià a Sicília l'any següent.¹³

No obstant això, no podem parlar de represa editorial encara que s'hagi deixat publicar les obres de Jacint Verdaguer. La represa començarà el 1946, un cop vençuts Hitler i Mussolini. Aquí serà quan es posaran a editar en català Milà i sobretot Dalmau i Jover, que va publicar obres inèdites.¹⁴

Curiosament, Albert Manent i Joan Creixell constaten a la *Bibliografia catalana dels anys difícils* que es publicaren més llibres als Països Catalans que a l'exili. Trobem 132 llibres en territori català i 84 a l'exterior. Aquesta dada de producció als Països Catalans augmenta si es tenen en compte les produccions a Espanya en impremtes militars i en una impremta d'un penal per a presos polítics. Creix la producció a 160 llibres contra 84. Comprovem que hi ha un petit grup de catalans que coratjosament vencen els riscos de la publicació en aquest període. En canvi, a l'exili problemes com la dispersió dels catalans o problemes econòmics dificulten la producció.¹⁵

¹¹ Manent, A i Creixell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.11).

¹² Pla, X. (2020). «Cómo sacar a una literatura de las catacumbas. El delito de escribir y el riesgo de publicar bajo la censura franquista en la literatura catalana de postguerra», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (267-268).

¹³ Manent, A i Creixell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.11).

¹⁴ Vegeu 13.

¹⁵ Manent, A i Creixell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.16).

Encara que aquestes dades puguin semblar bones, hem de pensar que només estem parlant de cinc anys. En cinc anys s'editen 244 llibres i opuscles, si comptem també els de l'exili. Si ho comparem amb l'any 1936, comprovem que les dades són realment destructives. Només aquell any es van publicar 856 llibres. Tenint en compte aquesta dada, sí que notem un gran contrast entre el període d'abans de la dictadura i aquests cinc primers anys.¹⁶

4. Situació a partir del 1944

El 6 de juny del 1944 es produeix el desembarcament aliat Normandia. Tot indicava que la Segona Guerra Mundial arribava a la seva fi, segons Albert Manent i Joan Creixell.¹⁷ La rendició incondicional de l'Alemanya nazi succeirà entre el 7 i el 8 de maig del 1945. La derrota d'alemanys i italians —i poc després, dels japonesos el 2 de setembre del mateix any—, representarà la fi de les potències de l'Eix¹⁸ i els seus aliats. Tanmateix, hi haurà una excepció: l'Espanya de Franco.

Segons ells, la creació de les Nacions Unides (ONU) a San Francisco el 1945, comportaria la presa de consciència d'aquesta excepció. Sembla que la fi de la Segona Guerra Mundial va fer créixer l'esperança de la resistència catalana i els exiliats respecte a la fi del franquisme. Es pensaven que les pressions internacionals farien que caigués el règim feixista, però la realitat és que perduraria fins al 1975. Indiquen que, com que el règim franquista es veia entre l'espasa i la paret, van intentar donar una bona imatge de la dictadura feixista espanyola.¹⁹

La victòria aliada del 1945 i la creació de l'ONU van ajudar a Catalunya a gaudir d'una petita obertura en el camp de la cultura. L'agost d'aquell any era nomenat nou governador civil «y jefe provincial de FET²⁰ y de las JONS²¹», Bartolomé Barba Her-

¹⁶ Manent, A i Creixell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.16).

¹⁷ Manent, A i Creixell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.7).

¹⁸ Les potències de l'Eix eren Alemanya, Itàlia i l'Imperi Japonès.

¹⁹ Manent, A i Creixell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.7-8).

²⁰ FET: «Falange Española Tradicionalista».

²¹ JONS: «Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista».

nández. Com que Franco li demanà que es fes estimar pels catalans, va autoritzar la reobertura de l'Orfeó Català i del teatre en català.²²

El Sant Jordi del següent any apareixerien obres catalanes a les llibreries. L'editor Rafael Dalmau va ser el primer a publicar un llibre inèdit amb permís de la censura. Aquest seria *Mosaic* de Víctor Català.²³ L'Editorial Selecta, de la qual es parlarà més endavant, publicarà, també, el primer llibre inèdit de Carles Riba intitulat *De joc i de foc*. L'Institut d'Estudis Catalans se sumarà a aquest ambient més permissiu i farà el primer intent de represa de les seves publicacions. També es continuen publicant obres clandestines com *Orientacions* del Front Universitari de Catalunya-Grups Nacionals de Resistència o *Redreçament* del Bloc Escolar Nacionalista.²⁴

Durant el 1946, van sortir bastants llibres en català. Alguns de manera legal i d'altres de clandestins. Comencen també a aparèixer opinions a la premsa clandestina sobre la situació de la dictadura franquista.²⁵ Aquesta escletxa també arriba a l'exili. Des d'allà és d'on es faran publicacions amb més abundància i extenses sobre aquest tema en qüestió.²⁶

En comparació amb l'etapa anterior, assistirem, ara, a un augment de la qualitat literària, de la diversificació de gèneres i a l'increment de la difusió social. A més, s'editaran llibres el català a cada cop més indrets del territori català.²⁷

Albert Manent i Joan Crexell, *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)* parlen del 1946 de la següent manera: «els llibres només serien autoritzats els de

²² Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.12).

²³ Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.49).

²⁴ Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.16).

²⁵ Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.24-25).

²⁶ Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.26).

²⁷ Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.53-54).

“creació”: poesia, novel·la i teatre, però no pas els assaigs, les traduccions i la divulgació científica».²⁸

S’ha de tenir en compte, tal com s’indica a l’antologia *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*²⁹ que, tot i aquest panorama, cada cop hi havia més resistència que creava estructures clandestines. Parlem del retrobament i el contacte entre escriptors i elits culturals. Expliquen que en algunes cases particulars es van començar a organitzar tertúlies i trobades culturals. Apunten que en aquestes trobades es llegien poemes, novel·les i obres de teatre. Tot això comença a crear una resistència que no accepta la censura i que lluita per conservar la llengua i literatura catalanes.

Arribada la Ley Fraga el 1966, com veurem, els escriptors i artistes comencen a inventar-se estratègies amb l’objectiu de despistar el censor. Per exemple, afirma Raquel Macciuci que Manuel Vicent recorda que Elias Querejeta “siempre ponía párrafos ostensiblemente censurables para desviar al censor de aquello realmente importante de resguardar”.³⁰ Afegeix també sobre aquest tema:

también se rastreaban nuevas evidencias de la indolencia del censor, que propenso a la lectura rápida y estereotipada, se centraba en determinados nombres i expresiones prohibidas, mientras ignoraba transgresiones flagrantes que, por el dilatado desarrollo discursivo y la mayor densidad conceptual, pasaban inadvertidas, más aún si adoptaban una formulación indirecta o metafórica.³¹

També en parla M^a del Camino³² quan sentència que «el lector se daba perfecta cuenta de las intenciones del autor, camuflades con fórmulas alusivas a las que el receptor estaba más o menos acostumbrado». Continua afirmant que «el simbolismo, la metá-

²⁸ Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografía catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat. (p.15).

²⁹ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.10).

³⁰ Macciuci, R. (2020). «Lo que no se puede decir, [no] se debe decir. García Lorca, de Manuel Vicent: una aproximación a la censura en España en 1969», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.140).

³¹ Macciuci, R. (2020). «Lo que no se puede decir, [no] se debe decir. García Lorca, de Manuel Vicent: una aproximación a la censura en España en 1969», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.149).

³² Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios*. La Palabra Vertida.

fora y el manejo de la astucia serán algunos de los aspectos a tener en cuenta a la hora de estudiar el contexto situacional de la producción cultural española». Conclou que «si algún merito hay que reconocer a la censura es el de haber estimulado la búsqueda de las técnicas necesarias al escritor para burlarla e introducir de contrabando en su obra la ideología o temática prohibidas».³³

Tanmateix, com indica Xavier Pla,³⁴ no serà fins al 1977 que se superarà la xifra de publicació de llibres del 1936 amb 1022 obres publicades. Quaranta anys després.

5. Lleis que recolzaven la censura franquista

La censura franquista està fonamentada en dues lleis. En primer lloc, la llei del 22 d'abril del 1938, que estava pensada, en un primer moment, com a controladora de la premsa i que, amb el temps, també serà vigent en tota classe de text imprès. En segon lloc, es va instaurar el 18 de març del 1966 la segona llei de censura anomenada Ley Fraga.

5.1. Ordenança a partir del 1938: Ley de presa

La Ley de Prensa s'implantarà el 22 d'abril de 1938 pel ministre Ramón Serrano Súñer. Va donar al Govern el poder de controlar totalment els mitjans de comunicació. Això implicava prendre decisions sobre la publicació d'articles, les sancions o multes que es podien imposar. Notem que la implantació de la primera llei s'aplica ja abans de la fi de la guerra civil.

Poc després de la creació de la llei, el 29 d'abril del 1938, s'implanta la reglamentació a tota mena de llibres impresos. Hauran de presentar-se les versions originals al Servicio Nacional de Propaganda perquè elsensors autoritzin o prohibeixin la seva publicació. S'instaurava, així la consulta prèvia obligatòria per part de les institucions franquistes. S'imposen, així, les bases de censura del règim. L'article primer de la llei declarava el següent missatge:

independientemente de las normas a que está sometida la prensa periódica, queda sujeta al requisito de autorización del Ministerio encargado de los Servicios

³³ Goytisolo, J. (1976). *Los escritores españoles frente al toro de la censura*. El furgón de la cola, Seix Barral. (p.56).

³⁴ Pla, X. (2020). «Cómo sacar a una literatura de las catacumbas. El delito de escribir y el riesgo de publicar bajo la censura franquista en la literatura catalana de postguerra», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.268).

de Prensa y Propaganda la producción comercial y circulación de libros, folletos y toda clase de impresos y grabados, tanto españoles como de origen extranjero. Dicha facultad se ejercerá a través del Servicio Nacional de Propaganda y de los organismos.³⁵

El segon article de la llei sentenciava:

El organismo encargado de la censura podrá denegar la autorización de impresos, no sólo por razones de índole doctrinal, sino también cuando se trate de obras que, sin estimarse necesarias ni insustituibles, puedan contribuir en las actuales circunstancias de la industria del papel a entorpecer la publicación de otros impresos que respondan a atenciones preferentes.³⁶

Com en el cas de la premsa, aquests nous àmbits censurats tindran una cadena de responsabilitats. Per exemple, pel que fa al teatre, seran responsables l'actor, el director i el propietari del teatre. Tots aquests seran culpables en cas que hi hagi alguna prohibició de l'obra. Succeirà el mateix quan un autor publicui alguna composició. El director de l'editorial, l'editor i l'autor en seran els responsables. Per tant, tindrem, en tots els àmbits, la censura com a arma de por que controlarà la població.

Finalment, l'Ordenança del 15 de juliol del 1939 crearà una secció de Censura lligada al Servicio Nacional de Propaganda. Això significa que el Règim franquista considerava el control de la cultura prou important com per crear una secció específica que regulés els textos impresos. Aquesta secció havia d'unificar i centralitzar la censura literària. També volien evitar i minimitzar els criteris i plantejaments contradictors que hi havia hagut els primers mesos de censura.

És interessant que enlloc s'especifiqui que l'ús de la llengua catalana sigui motiu per censurar un llibre. Tanmateix, sembla que aquesta idea s'estén entre els censors fent que la llengua fos un motiu de prohibició d'una publicació. Com expliquen Torra i Clotet,³⁷ un censor parlava, en una edició de *Canigó* de Verdaguer del «criterio que prohíbe los idiomas regionales». Aquests idiomes regionals incloïen, indubtablement, la llengua

³⁵ Cita trobada a Gallofré i Virgili, M.J. (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.12-13).

³⁶ Cita trobada a Gallofré i Virgili, M.J. (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (p.13).

³⁷ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.9).

catalana. Per tant, com ja s'ha indicat prèviament, s'inicia la prohibició sistemàtica de llibres escrits en català i els llibres en aquesta llengua desapareixen de les biblioteques i les llibreries.

5.2. Reglamentació a partir del 1966: Ley Fraga

El 18 de març del 1966 entrarà en vigència la Ley de Prensa e Imprenta, més coneguda amb el nom de Ley Fraga, ja que el seu ministre impulsor era Manuel Fraga Iribarne. La intenció d'aquesta era de desenvolupar al màxim la llibertat de la persona, però sempre tenint en compte el que el Règim franquista considerava com “el bien común” i “la paz social”.

Amb l'aparició d'aquesta llei quedà anul·lada la llei prèvia. Semblava que la nova reglamentació representaria més llibertats, però, al cap i a la fi, s'acabava sancionant de manera inequívoca tot allò que es considerava inadequat. En parla Javier Lluch-Prats a l'article «Max Aub ante la censura franquista: “El laberinto mágico” bajo sospecha». Apunta que «solo se eliminó en apariencia, pues se mantuvo activa y vinculó las infracciones sobre todo en el artículo 2º, tantas veces aplicado por “atentar al respeto debido a la moral”». ³⁸

Amb aquesta nova llei, els editors podien publicar sense haver presentat l'obra a l'Administració. Tanmateix, tal com veurem més endavant amb Pedroló, requeia sobre ells tota la responsabilitat si els òrgans de censura decidien que aquella obra s'havia de retirar del mercat. Se segrestava. És per això que no hi ha gaires casos d'editors que s'arrisquin a publicar un llibre que no ha estat acceptat per la censura. Sobre aquest tema Javier Lluch-Prats en l'article prèviament esmentat conclou que:

a partir del 1966, menos arriesgado era someter la obra a consulta, inclusive autocensurándola; imprimir tras recibir la autorización y finalmente depositarla, pues hacer esto último directamente abría la puerta a la pérdida de la tirada si había orden de secuestro. (Javier Lluch-Prats 2020, 111)

També en parla Ricardo Martín de la Guardia a la publicació *Cuestión de tijeras. La censura en la transición a la democracia* quan adverteix que la Llei Fraga no era el final de la censura:

³⁸ Lluch-Prats, J. (2020). «Max Aub ante la censura franquista: “El laberinto mágico” bajo sospecha», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlín: Peter Lang. (p.111).

[...] si bien suprimía la censura previa y las consignas introducía una serie de dispositivos más sutiles para que el Estado no perdiera la iniciativa. El entorpecimiento de la libertad de expresión a través de multas, suspensiones y cierres de diarios y revistas revelaba el espíritu fiscalizador de la nueva legislación detrás de disfraz aperturista. (Martín de la Guardia 2008, 14)

Com en tots els aspectes de la censura, els criteris d'aquesta classificació són borrosos. Elsensors podien fer-ne el que volien. A més, l'Administració podia decidir no pronunciar-se sobre alguna obra, com veurem amb *Un amor fora ciutat* més endavant. Ells ho anomenaven silenci administratiu.

Concloem que aquesta nova llei no implica cap canvi relacionat amb la llibertat d'expressió dels autors, sinó que es tracta d'una estratègia del govern que té l'objectiu de millorar les relacions amb les democràcies properes. Com ja s'han indicat anteriorment, la fi de la Segona Guerra Mundial farà que la dictadura feixista espanyola sigui el centre d'atenció d'Europa. A més, la nova reglamentació tampoc simplificarà tràmits, ni evitarà obstacles, ni reduirà prohibicions ni sancions³⁹. A part d'això, portarà a l'autocensura dels autors i els editors. En paraules de Manuel Abellán:

al contrario, acentuó cada vez más el carácter coercitivo de la censura y puso de manifiesto la profundidad del foso que iba separando a los responsables de la censura de la sociedad española en irredimible evolución de gustos y tendencias.⁴⁰

6. El fenomen de l'autocensura

Com s'ha deixat intuir al final de l'apartat i com també explica M^a del Camino,⁴¹ el problema de la censura no era solament que es prohibissin paraules, frases o capítols de les obres que es volien publicar, sinó que els intel·lectuals van començar a presentar creacions literàries de menys interès. La qüestió també és l'autocensura que els escriptors o difusors de qualsevol missatge s'imposen a ells mateixos. Comencen a escriure

³⁹ Lluch-Prats, J. (2020). «Max Aub ante la censura franquista: “El laberinto mágico” bajo sospecha», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.111).

⁴⁰ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.12).

⁴¹ Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios*. La Palabra Vertida.

missatges que saben que seran acceptats pel censor. Miguel Delibes expressa aquest fet així:

tal vez la fatiga de una larguísima tradición narrativa, unida a la dureza de la censura durante casi cuarenta años y a la censura que el novelista español se vio forzado a ejercer sobre sí, hayan originado en él una cierta incapacidad resignada, una sumisión apática, una desconfianza hacia los descubrimientos de Nuevos caminos. (Miguel Delibes 1985, 113)

També José María Gironella manifestava que «la censura realmente importante es la que el escritor se ve obligado a ejercer a priori sobre su obra en la elección del tema y en la manera de desarrollarlo».⁴²

Les mateixes creences dels autors i intel·lectuals es difuminen a causa d'aquesta exclusió de les llibertats. Sentencia Pedro Jiménez que «es incalculable el daño causado por la actuación de la censura en el desarrollo cultural de España».⁴³

Aquest és un fenomen del qual se'n sol parlar poc. Els testimonis que s'han presentat ja indiquen que un fet preocupant de les prohibicions franquistes eren les exigències que els mateixos autors o editorials, en el cas de la literatura, s'imposaven. Per això es parla d'autocensura.

7. Teoria censora

7.1. Procediment de presentació d'una obra a les autoritats de la censura

Com ja s'ha dit, quan es volia publicar alguna obra de creació literària o d'algun altre gènere, en qualsevol llengua peninsular –castellà, català, gallec o basc—, el primer que s'havia de fer era cercar un editor que es volgués enfrontar a la censura. Aquesta s'encarregava de controlar la publicació, distribució i la venda dels llibres. Com explica Lidwina M. van den Hout,⁴⁴ les “Delegaciones Provinciales” s'encarregaven de valorar els manuscrits de menys de cinquanta pàgines. Tanmateix, amb les publicacions catala-

⁴² Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios*. La Palabra Vertida.

⁴³ Jiménez, P. (1977). *Historia y civilización: apuntes sobre la censura durante el franquismo*. Boletín AEPE n°17. Universidad de Mons. Centro Virtual Cervantes. (p.4).

⁴⁴ Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. http://www.represa.es/represa_4_octubre_2007_articulo1.html

nes i les que excedien les cinquanta pàgines, la solitud es feia directament a la “Dirección General” de Madrid.

Lidwina M. van den Hout⁴⁵ ofereix una explicació del procés i el funcionament de la censura en si. Declara, en primer lloc, que a la instància de sol·licitud d'autorització s'hi afegien dos còpies manuscrites de l'obra en qüestió. A partir d'aquí, s'iniciava el procés d'aprovació a través del «Negociado de Registro». En aquesta institució era on s'atorgava el número d'expedient i s'hi especificaven característiques com; la data de presentació, el títol de l'obra, l'autor i l'editor. Així, passava l'expedient al «Negociado de Circulación y Ficheros» on es comprovaven els antecedents de l'obra i l'autor. Per exemple, es controlava si l'obra s'havia intentat aprovar anteriorment i se n'hagués denegat la sol·licitud. No era estrany que passés. Seguidament, l'expedient passava al cap del «Negociado de Lectorado», qui designava un o dos censors que valoressin l'obra i fessin l'informe. El «Negociado de Lectorado» comptava amb una vintena de funcionaris –normalment de procedència clerical o militar– que s'encarregaven de valorar les obres. A vegades, tenien lectors més especialistes que complien una tasca més ocasional. Tanmateix, dels funcionaris que s'encarregaven de censurar se'n parlarà més endavant.

En una de les pàgines de l'informe que es redactava, hi havia un espai per les observacions. Aquesta mateixa pàgina era la que contenia les preguntes que guiaven els funcionaris en la redacció dels criteris de censura. D'aquestes preguntes se'n parlarà amb extensió més endavant.

La instància era signada pel Director General, que, a la vegada, era l'encarregat d'informar sobre la resolució de censura a l'editor d'aquella obra. En cas que el Director General no coincidís amb l'opinió del funcionari que revisava el text, s'iniciava un procés de negociació dins l'organització de la censura. Aquesta discrepància significava un endarreriment de la publicació del llibre.

En el cas que alguna obra fos denegada per ser publicada, encara es tenien possibilitats de publicar-la. Es podia demanar una revisió de lectura, que podia suavitzar la resolució. Tanmateix, segons explica Lidwina M. van der Hout,⁴⁶ la petició de revisió

⁴⁵ Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. http://www.represa.es/represa_4_octubre_2007_articulo1.html

⁴⁶ Vegeu 45.

de la lectura comportava una correspondència intensa amb el Ministeri i, inclús, a vegades, s'havia d'anar a Madrid. A més, s'havia de tenir arguments que confonguessin el censor per rebatre les prohibicions que havia marcat en el text. L'objectiu d'aquesta revisió era demostrar que l'obra no contenia idees que anessin en contra del règim. Una altra manera de confondre elsensors era canviant els títols o les portades dels llibres que havien sigut denegats i, així, poder-los presentar altre cop. Manuel de Pedrolo utilitza aquesta tàctica diverses vegades en la novel·la de 1974 intitulada *Acte de violència*.

7.2. Temàtiques considerades prohibides

Per entendre la censura, primer s'ha de tractar sobre els temes que estaven prohibits. La millor manera de comprendre'ls és a través dels formularis que elsensors havien d'omplir sobre cada obra que es presentava. Aquest formulari, com ja s'ha dit anteriorment, constava d'unes preguntes que l'Administració formulava al censor i/o lectors. Quan es va visitar l'arxiu d'Alcalá de Henares es va poder comprovar el funcionament dels informes. Paula Martínez representa les preguntes tal com apareixen en els documents de censura:⁴⁷

1. ¿Ataca al dogma? Páginas.
2. ¿A la moral? Páginas.
3. ¿A la Iglesia o a sus ministros? Páginas.
4. ¿Al Régimen o a sus Instituciones? Páginas.
5. ¿A las personas que colaboran o han colaborado en el Régimen? Páginas.
6. Los pasajes censurables ¿califican el contenido total de la obra? Páginas.
7. Informe y otras observaciones.

Tal com es representa a les preguntes anteriors, l'Església catòlica representa un gran poder durant aquest règim franquista. El Règim dictatorial s'obsessionarà amb allò que és moral i les normes sobre aquesta moralitat les establirà l'Església.

Un altre tema del qual no es podia tractar era la política. La censura apareixia quan hi havia algun passatge negatiu referit a alguna persona o institució del Règim. Era tabú tota crítica a la histografia d'Espanya i al règim polític del moment També a qualsevol referent de l'exèrcit, al cap de l'estat o al nacionalisme.

⁴⁷ Martínez, P. (2020). "Represión intelectual en la España franquista: Alfonso Sastre o la historia de un silenciamiento", dins Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.160).

També s'aplicava censura a situacions contràries: si s'elogiava alguna persona o institució contrària al govern. Per exemple, idees d'esquerres, d'anarquisme o marxisme. M^a del Camino Gutiérrez Lanza explica en el seu article *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios* que també es van prohibir els llibres amb idees d'esquerres o separatistes. També Robles (1990, 1417-1452) determina que es van fer cremar, cito textualment, «los libros de tendencias anarquistas y comunistas».

Paula Martínez⁴⁸ detalla la classificació que en fa Manuel Abellán sobre els temes de censura franquista. Ho agrupa en quatre punts bàsics:

1. La moral sexual entendida como prohibición de la libertad de expresión que implicara un atentado al pudor y a las buenas costumbres en todo lo relacionado con el sexto mandamiento y, en estrecha unión con dicha moral, abstención a las referencias al aborto, homosexualidad y divorcio.
2. Opiniones políticas.
3. Uso del lenguaje considerado indecoroso, provocativo e impropio de los buenos modales.
4. La religión como institución y jerarquía, depositaria de todos los valores divinos y humanos e inspiradora de la conducta humana arquetípica.

(Abellán 1980, 88-89)

En aquesta classificació hi veiem dos dels temes que ja s'han tractat: religió i política. Els altres dos apartats són, en primer lloc, la moral sexual i, en segon lloc, el llenguatge inapropiat. En primer lloc, Abellán⁴⁹ (1980, 88-89) parla del que es considera per «moral sexual» i ho relaciona amb el sisè manament de la Bíblia. Aquest manament dicta que el bon cristià «no cometrà adulteri». Es prohibeix l'aparició d'aquest engany, però també la imaginació impura. Per tant, la literatura no podrà contenir casos d'adulteri, ni tan sols de pensaments sobre possibles traïcions sentimentals. Tampoc es podran tenir pensaments impurs amb altres persones. El règim sempre defensava allò que consideraven bona moral. La moral i el catolicisme anaven juntes. En conseqüència,

⁴⁸ Martínez, P. (2020). «Represión intelectual en la España franquista: Alfonso Sastre o la historia de un silenciamiento», dins Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.161).

⁴⁹ López Abellán, M. (1980). *Censura y literatura en España, 1939-1976*. Editorial Península. (p.88-89).

com indica Manuel Abellán,⁵⁰ també estava prohibit tractar sobre avortaments, ja que l'Església catòlica s'oposava i s'oposa a aquesta idea. Tampoc es podia tractar el tema de l'homosexualitat ni del divorci. És escaient aclarir que no es podran incloure tampoc descripcions de relacions sexuals perquè seran considerades «pornogràfiques» o massa «realistes».⁵¹

Per altra banda, es privava l'ús de llenguatges provocatius i impropis dels bons comportaments. Se suprimiran referències al feixisme o als feixistes; blasfèmies; malnoms i insults. Al cap i a la fi, notem la idea que s'ha tractat anteriorment sobre l'obsessió de tractar allò que es considerava moral. No obstant això, M^a del Camino Gutiérrez⁵² apunta la idea que és difícil diferenciar a la perfecció la moral sexual de la religió o, inclús, d'aquest llenguatge indecent. Per tant, comencem a notar una ambigüïtat a l'hora de censurar.

M^a del Camino Gutiérrez resumeix les censures estructurals que marca Enrique García Fuentes⁵³ així:

1. Variantes estructurales.
2. Variantes de estilo.
3. Variantes temáticas.
 - 3.1. Variantes de tipo artístico, por ejemplo, el desprestigio o el apoyo a diferentes corrientes culturales y artísticas.
 - 3.2. Actitudes personales, íntimamente relacionadas con los motivos políticos o el comportamiento moral de los personajes.
 - 3.3. Política: variantes (generalmente por supresión) referidas a opiniones, comentarios, situaciones, etc., que tienen que ver con el ámbito de la política, bien particularmente, un caso político concreto, sea el país que sea, bien generalmente, el fenómeno en sí [...] están estrechamente enlazadas con aquéllas que se refieren al ámbito militar, y además, hay que acercar a este grupo aquellas referencias aludidas en grupos anteriores.

⁵⁰López Abellán, M. (1980). *Censura y literatura en España, 1939-1976*. Editorial Península. (p.88-89).

⁵¹ Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. http://www.represura.es/represura_4_octubre_2007_articulo1.html

⁵² Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios*. La Palabra Vertida.

⁵³ García Fuentes, E. (1990). «Dos ediciones de Don Colorado de Potasa. Anuario de Estudios Filológicos», (p.111-121), dins de Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios* (p.288-289).

- 3.4. De ámbito militar.
- 3.5. Religiosas.
- 3.6. De tipo erótico: alusiones a la ropa femenina o al cuerpo de mujer, entre otras.

Tanmateix, com indica M^a del Camino⁵⁴ sembla contradictori que la dictadura franquista es caracteritzi per la manca de criteris ben definits referits a la censura. Segons explica, el gran nombre de funcionaris que desenvolupaven la tasca de censors i la distància geogràfica entre ells eren els dos factors principals que causaven aquesta dificultat de definir-ne els criteris. Manuel L. Abellán,⁵⁵ de qui ja s'ha parlat anteriorment, declara:

no creo que haya un criterio fijo, hablando en general. Son normas, salvo las intocables en todo régimen de las características del nuestro, que no expresan claramente lo que se puede y lo que no se puede hacer. Según las circunstancias se abre o se cierra la mano. También se tiene muy en cuenta el nombre y la trayectoria del escritor. A veces se ha ejercido una especie de veto sobre el nombre.

El treball de Cisquella, Eviti i Sorolla⁵⁶ destaca també l'arbitrarietat i el caràcter acientífic dels informes de censura i assenyala que:

frecuentemente arrojaba su impresión subjetiva sobre el contenido específico del objeto censurable utilizando un conjunto de rúbricas suficientemente elásticas e imprecisas como para cubrir cualquier error del juicio, cualquier insuficiencia de información, “atentado a las instituciones, pornografía, atentado a la moral y a las buenas costumbres” [...]. Generalmente, el censor lanzaba a una tarea más creativa cuando sentía que le podían jugar una mala pasada a causa de su formación cultural deficiente o de las añagazas del autor. Si sospechaba que un texto aparentemente inocuo, o cualquiera de sus partes, podían provocar la reacción de un organismo oficial a herir la susceptibilidad de personalidades influyentes, se olvidaba de las cuestiones ideológicas y de las opiniones generales que podía contener aquel escrito para ir en busca del detalle indirecto en el que creía adivinar cualquier doble intención. Por si acaso, lo tachaba. Y si creía estar

⁵⁴ Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios*. (p.287).

⁵⁵ Citat per Fernández Insuela, A. (1983). *Un caso de censura teatral en la postguerra*. *Mare Nostrum, S.A., de Laura Olmo*. Archivum, XXXIII. (p.372).

⁵⁶ Cisquella, G., Eviti, J.L. i Sorolla, J.A. (2006). *La represión cultural en el franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Anagrama. (p.48-49).

a salvo de que pudiera ponerse en duda su fidelidad a los principios y leyes establecidas.

En conclusió, notem que els criteris de censura, al cap i a la fi, corroboren aquesta actitud protectora que té l'objectiu de corregir o prohibir allò que anava en contra de la percepció del Règim. És difícil de saber quan se censurava perquè les prohibicions eren subjectives al lector. Les conclusions són demolidores:

la arbitrariedad censoria, practicada sistemáticamente durante años sin haber logrado agostar la cultura de un país, creó unas relaciones alienadas censor-editor que se asemejaban a las que mantienen torturador y torturado cuando éste sabe que se encuentra irremediabilmente en manos del otro.⁵⁷

Paula Martínez també declara:

los criterios eran simples y, al mismo tiempo amplios y elásticos, pero también bastante imprevisibles y potencialmente incoherentes en la práctica. [...] La ausencia de criterios claros deja también a los censores un poco desamparados, al mismo tiempo que siembra la confusión entre los escritores y contribuye de forma considerable al aumento de la autocensura.⁵⁸

8. «Els senyors de la censura»

Quan s'han tractat les lleis de censura, s'ha fet menció dels homes encarregats de dur a terme aquesta qüestió. És interessant parlar sobre aquestes personalitats. Jaume Clotet i Quim Torra dediquen a *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*⁵⁹ un apartat a tractar sobre el que ells intitulen «els senyors de la censura». És per això que aquest apartat s'ha titulat així.

Francisco José López Alonso parla del censor com un lector que, quan examina obres, espectacles o altres àmbits censurables, cerca al·lusions polítiques o morals contràries a allò que defensa. Al cap i a la fi, un censor defensa les creences del grup al qual

⁵⁷ Cisquella, G., Eviti, J.L. i Sorolla, J.A. (2006). *La represión cultural en franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Anagrama. (p.51).

⁵⁸ Martínez, P. (2020). «Represión intelectual en la España franquista: Alfonso Sastre o la historia de un silenciamiento», dins Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.161).

⁵⁹ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.13).

representa. En aquest cas, al règim franquista. Persegueixen segons ell “lo subversivo – lo políticamente indeseable— y lo repugnante —lo moralmente indeseable”.⁶⁰

Continua explicant que l’objectiu del censor és evitar que es transmetin idees a l’altra gent. És, en el fons, segons ell, la desconfiança de les opinions i creences del públic o dels ciutadans.

Hi havia diferents característiques que s’havien de reunir si es volia ser censor, segons Jaume Clotet i Quim Torra. En primer lloc, podien optar-hi persones que fossin llicenciades, militars o sacerdots. També s’acceptava algú que hagués publicat o presentat al Tribunal algun treball d’investigació científica o crítica literària. Finalment, s’acceptava gent que hagués format part de «la Vieja Guardia o al requeté antes del 18 de julio de 1936»⁶¹ o «los militares del Partido que se crean con méritos suficientes para ello por los servicios prestados a España y la Iglesia Católica».⁶²

Si es complia algun d’aquests requisits, es continuava el procediment amb un examen de tres proves. A la primera part, «l’aspirant havia d’exposar durant quatre hores el seu criteri sobre qualsevol punt relacionat amb la censura, imposat pel tribunal». La segona consistia a «examinar i criticar una obra que se li facilitava». I, finalment, «havia de traduir d’un idioma a llibre obert».⁶³ Un cop s’havien fet aquestes tres proves, l’aspirant a lector podria convertir-se en censor del règim franquista.

Assenyalen Quim Torra i Jaume Clotet⁶⁴ que sembla estrany que en un context de règim dictatorial, hi hagi uns homes, dins la censura, que disposen de llibertat per dictar el que volguessin, per criticar el que altres deien i expressar la seva opinió. Sembla estranya tanta llibertat entre totes les prohibicions.

⁶⁰ López Alfonso, F.J. (2020). «Censura y repugnancia. “Las reputaciones”, de Juan Gabriel Vásquez», dins Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p. 123-131).

⁶¹ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.15).

⁶² Vegeu 61.

⁶³ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.15).

⁶⁴ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.17).

Aporten, també, una dada significativa: des del 1966, el nombre de lectors oscil·lava entre vint-i-cinc i trenta. D'aquests, la meitat eren funcionaris i els altres només eren censors puntualment.⁶⁵ Segons sembla a partir de la llei del 1966, els censors ja no són persones afiliades al règim franquista, sinó que són simples treballadors.⁶⁶ Per tant, canviava una mica la censura tan extrema que hi havia hagut fins al moment.

9. Arxiu General de l'Administració de l'Estat

Actualment, es poden trobar tots els informes de la censura franquista a l'Archivo General de la Administración del Estado a Alcalá de Henares. A *Les millors obres de la literatura catalana*, Quim Torra i Jaume Clotet expliquen la seva experiència en aquest indret. Parlen d'un «món perdut, on es podien trobar tresors fabulosos».⁶⁷ Es tracta de «documentació valuosa, molt variada i d'interès irregular, que inclou des dels informes dels censors per a cada sol·licitud de publicació fins a cartes dels editors i dels autors, versions mecanografiades de les obres i, molt sovint, galerades i proves d'impremta».⁶⁸

Tal i com explica Xavier Pla:

cadascun d'aquests expedients és d'una vàlua inigualable perquè dona testimoni de les immenses dificultats que van tenir autors i editors, i també traductors, impressors, distribuïdors i, en general, tots els oficis a l'entorn del llibre, per treure la nostra literatura de les «catacumbes» de la postguerra.⁶⁹

Encara que existeixi l'arxiu d'Halacà, l'estudi de la censura de les obres de postguerra encara és difícil. Xelo Candel Vila destaca al seu article *Censura franquista y poesía. Estudio de los expedientes de la censura franquista sobre la obra de Jaime Gil*

⁶⁵ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.16).

⁶⁶ Macciuci, R. (2020). «Lo que no se puede decir, [no] se debe decir. García Lorca, de Manuel Vicent: una aproximación a la censura en España en 1969», dins de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.140).

⁶⁷ Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors. (p.23).

⁶⁸ Pla, X. (2011). *Blai Bonet de Santanyí i la versió extensa del Mar. Uns apunts sobre premis literaris, expedients de censura i mecanoscrits arreglats*. Club Editor. (p.7).

⁶⁹ Pla, X. (2022). «Una obra maligna de un filosofastro barato» *L'impacte de la censura franquista en l'obra de Guillem Frontera*. Universitat de Girona.

de Biedma la situació de la poesia. Destaca, en el següent fragment la dificultat de trobar la informació que s'espera dels expedients de censura.

No siempre es posible encontrar toda la información relativa a los textos censurados de los poetas españoles. [...] Debemos tener en cuenta además que los expedientes no siempre se encuentran completos, por lo que la información con la que contamos es casi siempre parcial.⁷⁰

Aquesta idea que encara que existeixi l'arxiu, la informació que s'hi troba sol ser parcial i no completa es comprovarà quan s'estudiïn els casos pràctics que s'han escollit en aquest treball.

Amb l'objectiu de desenvolupar de manera notòria aquest estudi, es va fer una visita a l'arxiu. Allà es va comprovar la quantitat de tràmits i procediments que s'han de seguir per a consultar un expedient.

En primer lloc, s'havia de presentar una sol·licitud per a donar-se d'alta com a usuari dels arxius estatals. També s'havia d'enviar una fotografia de la persona que feia la sol·licitud i una fotocòpia del DNI. Tota aquesta documentació s'havia de trametre per correu electrònic a l'AGA⁷¹ perquè concedissin una cita per consultar els expedients. Sense cita prèvia no es pot accedir a l'edifici. Tot aquest procediment, doncs, es tramitava amb antelació a la visita.

L'arxiu es troba a Alcalá de Henares, una ciutat situada als afores de Madrid. S'hi pot arribar a través de diferents mitjans. En aquest cas, es va fer a través del bus urbà. Un cop s'arriba allà, es passa un control de seguretat on s'entrega un adhesiu amb la informació personal. Per accedir a l'edifici s'haurà de portar posada a la samarreta en tot moment.

El funcionament de la institució és una mica complicat. Es fa anar amunt i avall amb procediments previs a la consulta dels expedients. A més, a la sala d'investigació quasi no s'hi deixen entrar objectes personals per no malmetre els documents. Només s'hi poden entrar fulls en blanc, un llapis, el mòbil i l'ordinador portàtil. A cada persona se li adjudica una taula. Un treballador fa

⁷⁰ Candel Vila, X. (2020). «Censura franquista y poesía. Estudio de los expedientes de censura franquista sobre la obra de Jaime Gil de Biedma», dins de de Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang. (p.41).

⁷¹ AGA: Archivo General de la Administración.

l'entrega dels comprovants⁷² de la comanda que s'ha fet. Es dona un comprovant per cada arxiu que es vol consultar. Un cop es tenen aquests papers, s'ha d'anar a recollir la primera caixa amb els arxius a dins. Només es pot consultar una caixa a la vegada. És quan s'ha consultat tot el que es necessitava que es pot canviar a uns altres documents.

No sembla que aquestes caixes –fetes de cartó– segueixin cap ordre. Contenen molts sobres amb diferents arxius. En aquestes, s'hi intenta encabir com més documents millor. No hi ha ordre segons l'autor, ni el gènere literari, ni l'idioma o els anys de publicació. Està tot barrejat. S'han de treure tots els expedients per aconseguir trobar el que realment s'està cercant. Quan s'obté l'arxiu que es volia, no sempre contenen tota la informació que s'hi cercava. Com ja s'ha dit anteriorment, la informació que s'hi descobreix no sol ser completa. Tanmateix, aquest tret serà comprovat més endavant.

10. Manuel de Pedrolo i Molina

10.1. Biografia

Manuel de Pedrolo neix l'1 d'abril del 1918 a l'Aranyó, a la Segarra. Orfe de mare, va ser criat pel seu pare i la seva tia. Passà la seva infantesa i joventut a Tàrrrega, a l'Urgell. El seu pare havia estudiat la carrera d'advocat, però no l'exercia. Formava part de la petita noblesa rural.

La tardor del 1935, va traslladar-se a Barcelona on acabà les assignatures de batxillerat i a intentar seguir la carrera de metge; volia ser psiquiatre. La temporada que passarà a Barcelona l'ajudarà a sentir més llibertat.

Quan comenci la Guerra Civil es mobilitzarà al front a fer de sanitari. Se li proposarà ser oficial, però no acceptarà. Farà el seu servei a Valladolid. Des d'allà, escriurà a la seva promesa, Josefina Fabregat. La seva família s'oposarà a aquest matrimoni perquè ella formava part de la classe obrera i la família de Pedrolo esperava una pubilla. Tanmateix, Pedrolo no farà cas a la seva família.

El seu germà va morir a la guerra. Ell s'instal·là a Tàrrrega. Aquí començarà a llegir i escriure. Anirà a Barcelona a visitar la seva promesa i, al cap de set anys de fes-

⁷² Annexos 1, 2 i 3: Comprovants de demanda de documents a l'AGA.

teig, el seu pare acceptarà la seva relació sentimental. Es traslladaran a Barcelona i tindran una filla: Adelais. Començarà a treballar a l'Editorial Albor, de Ferran Canyameras, on sobretot farà de "negre" literari: traduccions no firmades i textos d'encàrrec escrit amb pseudònim. També farà de detectiu privat: seguiments, entrevistes i informes. Lamentablement, no s'han conservat aquests documents.

Mentrestant, anirà escrivint i guanyant premis, amb una recepció de públic i crítica molt bona. Pedrolo té l'opinió que la literatura catalana ha sigut massa pairalista. Li interessa l'existencialisme, que serà el corrent filosòfic amb aportacions més importants de la seva obra. Serà seguidor de novel·listes americans del moment i els francesos com, per exemple, Camus o Sartre.

Cultivarà poesia, teatre, narració curta de molt bona qualitat, però, després, es dedicarà principalment a la novel·la i l'assaig periodístic. Tots aquests gèneres li permetien transmetre els seus pensaments i crear nous mons. Va tenir una acollida del públic excel·lent i serà dels autors en llengua catalana més llegits.

En les obres de Pedrolo, s'observarà la seva recurrent cerca dels límits. Situa els seus personatges en situacions límits per veure com reaccionen. En el web de Fundació Pedrolo expliquen aquest fet com una «concepció vital que situa l'autor com a protagonista de les seves obres, en una situació límit, la de la censura, la del silenci imposat».⁷³ Així doncs, com els seus personatges, l'autor lluita per la seva llibertat. «Els personatges de Pedrolo lluiten per escapar de la tirania d'un món opressor. No hi ha solucions concretes, i clares, potser no existeixen?».⁷⁴

Es pot assegurar que l'autor és un exemple clar de resistència i valentia en aquest període de censura franquista. Al marge de la realitat social o política, escrivia allò que desitjava, encara que no es pogués publicar.

10.2. Vida literària

Pedrolo afirma que els criteris que se segueixen per censurar les seves obres són: catalanisme, opinions polítiques, religió, moral sexual i llenguatge indecorós. Tal com

⁷³ Fundació Pedrolo. *Pedrolo i la censura*. Apartat «Conclusions»: <http://www.fundaciopedrolo.cat/?seccio=ped-Censura>

⁷⁴ Vegeu 73.

s'ha tractat anteriorment, són els principals temes que prohibia la censura. Sembla que Pedrolo complia totes les idees que rebutjava el règim franquista.

A finals dels anys cinquanta, Pedrolo ja havia escrit vint-i-tres novel·les i nou volums de contes. No obstant això, no era conegut a causa de la censura i de les editorials. Només s'haurien pogut publicar nou d'aquestes obres; quatre novel·les i cinc contes. Lidwina M. van den Hout⁷⁵ parla de les editorials que decideixen tirar endavant les obres de Pedrolo i fer-les passar per la censura. En primer lloc, parla de l'editorial Arca. Segons sembla, es tractava d'una petita editorial fundada el 1943 per Salvador Torrell, instal·lada en un soterrani de la Gran Via de Barcelona. Estava especialitzada, pel que s'explica, en la publicació de traduccions al castellà. El 1949 va publicar tres-centes còpies del poemari de Pedrolo *Esser en el món*. Només se'n van vendre vint-i-cinc exemplars.

Continua contant que el 1952, Josep M. Cruzet, director de l'editorial Selecta, va sol·licitar l'autorització de publicació del primer llibre de narrativa de Pedrolo. Era un volum de contes intítulat *El premi literari i més coses* (1938). Se'n va acceptar la publicació amb la condició que se'n suprimissin quatre contes: «Sóc el defecte», «La cadena», «Persecució» i «Els fugitius».

Posteriorment, l'any 1955 entra en escena un nou editor: Santiago Albertí. Aquest ja havia inclòs una novel·la curta de Pedrolo —*Es vessa una sang fàcil*— a la «Nova Col·lecció de Lletres». Ara sol·licitarà l'autorització de publicació d'una altra novel·la curta: *Mister Chase, podeu sortir*. Aquest serà aprovat sense objeccions. El mateix Albertí serà qui intentarà obtenir l'aprovació del llibre de contes *L'interior és al final*. Tanmateix, serà denegada per part de la censura per una suposada immoralitat en dos dels contes. Aquí tenim un dels exemples dels quals s'ha parlat anteriorment respecte al canvi de títol d'una obra per aconseguir-ne el permís de publicació. Pedrolo canviarà el títol i els dos contes que presentaven problemes. El volum passarà a tenir el nom d'*Un món per a tothom* i s'acabarà publicant el 1956.

⁷⁵ Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. http://www.represa.es/represa_4_octubre_2007_articulo1.html

Fins aquí comprendria el que Maria Campillo i Jordi Castellanos⁷⁶ estableixen com la primera etapa de censura en Pedrolo. Segons ells, aquest període serà fins a l'any 1956. Estarà caracteritzada pel «desequilibri entre el temps i l'espai». També “apareixen els motius de l'inversemblant i l'absurd».⁷⁷

A partir de finals dels cinquanta i durant la dècada dels seixanta, assistirem a la segona època de la censura en Pedrolo. Se centrarà en els «problemes de l'home del seu temps: la manca de llibertat d'expressió i la dominació política».⁷⁸ Lidwina⁷⁹ explica que Pedrolo, durant aquest temps, era un dels escriptors catalans més perseguits per la censura. Poques editorials volien embarcar-se a presentar els manuscrits de Pedrolo a la censura. Va optar, doncs, per presentar-se a premis literaris en els quals les editorials tinguessin l'obligació de publicar les obres premiades. Serà el cas d'una editorial de la qual ja s'ha tractat anteriorment: l'Editorial Selecta. El 1962 la novel·la *Balanç fins a la matinada* serà guanyadora del premi Sant Jordi i el 1963 serà presentada a la censura per l'editorial Selecta. No presentarà cap objecció a la seva publicació. L'obra rebrà bones ressenyes a les revistes amb poder i difusió del moment a Catalunya, com a la revista *Destino*.⁸⁰

Pedrolo no trobarà editor per a *Cendra per Martina* fins a 1965, quan guanyà el premi Lletra d'Or. L'Editorial Aymà s'havia compromès prèviament a publicar la novel·la. Aquí serà quan es publicarà finalment. Prèviament, s'havia intentat publicar el 1953 a l'Editorial Selecta i se'n va rebutjar l'aprovació. Es tornarà a intentar publicar el 1958 però per part d'Aymà. Tornarà a ser refusada la publicació. Ho intentarà per tercera vegada el 1960 de manera individual Pedrolo. Aquest cop serà acceptada però amb supressions. No serà fins al 1965, gràcies a la victòria del premi literari que es podrà publicar finalment. Notem que Pedrolo fa molt d'ús del recurs de guanyar concursos per publicar les seves obres.

⁷⁶ Campillo, M. i Castellanos, J. (1996). Jordi, *La novel·la* dins AA.DD., *Història de la literatura catalana*, volum XI. Ariel.

⁷⁷ Campillo, M. i Castellanos, J. (1996). Jordi, *La novel·la* dins AA.DD., *Història de la literatura catalana*, volum XI. Ariel. (p. 82-97).

⁷⁸ Campillo, M. i Castellanos, J. (1996). Jordi, *La novel·la* dins AA.DD., *Història de la literatura catalana*, volum XI. Ariel. (p. 82-97).

⁷⁹ Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. http://www.represa.es/represa_4_octubre_2007_articulo1.html

⁸⁰ *Destino*, Núm. 1346, 25 de maig de 1963. (p.46).

L'última etapa establerta serà la de les dècades dels setanta i els vuitanta. Parlem de quan es publicaran totes aquelles obres censurades. Per exemple, *Espais d'irregularitat eròtica/ Anònim I* (1970). La publicació serà desautoritzada, però s'acabarà acceptant el 1978.

També cal tenir en compte que hi havia obres de les quals no se'n prohibia la publicació, però sí que es feia una “neteja” de tot allò que no hi podia sortir. A *Algú hi havia de ser* (1972) hi va haver tretze supressions; a *L'ordenació dels maons* hi va haver dotze eliminacions; i a *Joc Brut* (1965) el lector de censura hi va intervenir fins a setze vegades. Per tant, encara que no es prohibissin del tot, sí que se n'eliminaven parts que no contenien temes contraris a la idea de bona moral del règim.

10.3. Obres comentades

10.3.1. «El premi literari i més coses»

10.3.1.1. Introducció a l'obra

El premi literari i més coses comprèn catorze narracions. Escrites entre 1938 i 1951, es publicà el 1953 com el primer llibre de contes de l'autor. L'editor de l'Editorial Selecta, Cruzet, demana permís de publicació d'aquest recull el 1952. L'obra s'acaba editant un any després, però amb quatre narracions censurades: «Sóc el defecte», «La cadena», «La persecució» i «Els fugitius». Els contes que sí que s'hi inclouen són els següents: «La pipa», «El passat», «El diumenge dels casats de nou», «Nocturn ciutadà», «Impunitat», «La insòlita aventura», «La meva desconeguda esposa», «Anna, sí i no», «Transformació de la ciutat», «Engany», «El premi literari», «L'agència», «Diners» i «El bosc».

Sembla que aquest recull conté «la idea constant de provatura tècnica, d'estudi de temes, un afany per investigar».⁸¹ El mateix autor decalarà «[...] la tècnica és molt més que la tècnica; no és un aparell fred, no és una màquina, sinó un camí de penetració, d'aprofundiment».⁸² També manifesta que no és «[...] que em proposi donar un

⁸¹ Moreno i Bedmar, A.M. *Els contes pedrolians: des de 1938 fins a 1956* dins “Fundació Pedroló”. <http://www.fundaciopedrolo.cat/?seccio=ped-Censura>

⁸² García, X., *Epistolari de Manuel de Pedroló*, volum I, Lleida, “Biblioteca literària de Ponent.”, 4, Edicions de la Universitat de Lleida, 1997. “Carta del 4 de setembre de 1956”.

mostrari de tècniques, sinó que en cada cas he mirat d'emprar, d'inventar, d'acomodar la tècnica que m'ha semblat més apta als meus propòsits».⁸³

Anna Maria⁸⁴ presenta algunes característiques que ja s'observen en aquesta obra i que apareixeran durant la producció de contes de Pedrolo. Un tret important és «la narració de la història d'un únic personatge, sovint a través de la relació que té amb un altre». Per exemple, a «El passat», «Nocturn ciutadà» o «Impunitat», que tracten d'un crim molt perfeccionat que no rep cap càstig. El llenguatge és planer i compressible per a tothom. No s'hi troba excés de retòrica. Pel que fa als espais de l'acció, les hem de situar en un context realista i quotidià. Aquest tret canviarà en narracions futures. A partir de les narracions de 1944, l'ambientació realista va desapareixent. A «La meva desconeguda esposa», «Anna, sí i no», «Transformació de la ciutat», «L'agència», «Diners» o «El bosc», apareixen éssers alienats d'ells mateixos que no es reconeixen. També hi descobrim una ruptura «de les coordenades lògiques del temps i l'espai o fets fantàstics, com arbres amb fruits irrealis». Es manifestarà també el tema de l'engany a narracions com «Engany», «Impunitat», «La insòlita aventura», «L'agència» i «El premi literari»⁸⁵.

Una qüestió rellevant, que apunta Anna Maria,⁸⁵ és la recerca perseverant de la felicitat:

al conte *La meva desconeguda esposa* el protagonista està incomunicat amb el món i amb ell mateix, cerca la seguretat de la llar i es deixa vèncer pel seu alter ego, el milionari. La rutina li provoca l'alienació i es revela en contra seu.

10.3.1.2. Arxiu de censura

Com ja s'ha explicat, es va fer una visita a l'arxiu on es guarden els testimonis de la censura franquista. El recull de narracions i contes intitulat *El premi literari i més coses* és a la caixa 9984.

El primer que s'hi troba és, com ja s'ha detallat, una caixa amb diferents expedients. El sobre d'*El premi literari i més coses* conté diferents documents. En primer lloc,

⁸³ García, X., *Epistolari de Manuel de Pedrolo*, volum I, Lleida, "Biblioteca literària de Ponent.", 4, Edicions de la Universitat de Lleida, 1997. "Carta del 4 de setembre de 1956".

⁸⁴ Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. http://www.represa.es/represa_4_octubre_2007_articulo1.html

⁸⁵ Moreno i Bedmar, A.M. *Els contes pedrolians: des de 1938 fins a 1956* dins "Fundació Pedrolo".

la fitxa blava amb els detalls tècnics de l'obra. També, la petició de publicació de l'obra. En tercer lloc, una carta del director tècnic de l'Editorial Selecta. Finalment, s'hi recullen dos testimonis de l'obra. Notem una absència: no s'hi conserva l'expedient de censura del lector.

S'ha anomenat el document blau com «la fitxa». És un nom que s'ha inventat per fer més entenedors els recursos que proporciona de l'arxiu. Aquesta fitxa és una cartolina blava, petita i rectangular. Correspon a un resum de la sol·licitud de publicació del recull de contes. S'hi especifica, per exemple, l'expedient de sol·licitud d'aprovació. En aquest cas té el número 3708-02. També inclou el títol i l'autor de l'obra. Una altra dada que s'hi troba és l'editor de l'obra. Com ja s'ha dit, parlem de J. M. Cruzet. També hi consta la data en la qual es va presentar l'obra a la Direcció General de propaganda: el 28 de juliol 1952. No obstant això, no s'autoritza fins a l'any següent. Gràcies a aquest expedient podem saber del cert que es va acabar publicant el 9 de febrer del 1953. Finalment, hi ha una altra data també. L'anomenen «tachaduras» i correspon a quan el lector va estudiar l'obra. Aquesta correspon al 17 de setembre de 1952.

En segon lloc, es conserva la petició de publicació. Estem parlant d'una plantilla de la qual se n'havia d'omplir els espais buits. Aquesta petició es feia al Ministerio de Información y Turismo, a la Dirección General de propaganda i, més concretament, a la Secció de censura de publicacions. El Director tècnic de l'Editorial Selecta s'encarregava de fer la petició, en aquest cas. Com que la publicació és anterior a la llei Fraga, era obligatori presentar les obres a la Secció de censura abans de publicar-la. Així especifica clarament la plantilla que havien de fer servir totes les persones que volguessin publicar una obra. Cito textualment: «solicita la autorización que exige la Orden de 29 abril de 1938, y disposiciones complementarias para la edición de libro y folleto cuyas características se indican».⁸⁶ A continuació s'hi especifiquen les característiques de l'obra. A part dels noms de l'autor, l'editor i l'obra, s'indiquen coses interessants. Per exemple, el volum de pàgines que compondran el llibre, en aquest cas, dos-centes-cinquanta pàgines. També es parla de les mides de l'obra, del preu de venda o de la tirada de còpies. Finalment, fan constar-hi la col·lecció a la qual pertanyerà la publicació. *El premi literari i més coses* pertanyia a la col·lecció «Biblioteca Selecta».

⁸⁶ Archivo General de la Administración, caixa 9984, expedient 3708-02: *El premi literari i més coses*. Document: Sol·licitud de Publicació.

La petició s'acaba amb la data –24 de juliol de 1952— i la firma de la persona sol·licitant. Tal com ja sabem, es denega la publicació de quatre narracions. Aquest resultat apareix a la petició. Amb tinta de color vermell posa: «denegades cuatro narracions». El lector especifica les quatre narracions que no superen la censura («Sóc el defecte», «La cadena», «La persecució» i «Els fugitius») i posa data al dia de la prohibició: 15 de setembre de 1952.

A part de tota aquesta informació rellevant, hi ha un fet destacable d'aquest document i és que conté molts segells de diferents institucions. També és destacable que segurament hi devia haver algun comprovant assegurant que s'havia fet la petició. Això és una suposició que fem, ja que el paper no té la mida d'A4 i, a més, pel paper una mica estripat, sembla que se n'ha arrencat algun tros.

S'ha mencionat abans que no es conserva el document de censura del lector. Pot ser que es conservi, però no es guarda amb els altres documents que pertanyen a l'obra. Per tant, no en podem saber l'opinió del lector, ni saber del tot el motiu pel qual denega la publicació d'aquestes quatre narracions. Demostra que efectivament la informació que proporciona l'arxiu no és completa.

El tercer document del sobre és la carta de revisió que s'escriu des de la Direcció de l'Editorial Selecta. Es demana el replantejament, per part del censor, de la prohibició d'aquestes quatre narracions. Cito textualment la carta:⁸⁷ «suplica: respetuosamente a V. L. le sea extendida la correspondiente tarjeta de autorización definitiva» i continua «es gracia que el que suscribe espera alcanzar del alto proceder de V. I. Cuya vida guarde Dios muchos años». Aquesta petició de revisió està datada el 27 de gener de 1952.

El sobre conté només dos documents més: dos testimonis de l'obra. Un dels testimonis té un format allargat i estret. L'altre semblen fulls en format A4. Les dues còpies són impreses i contenen tots els contes, inclús els censurats. Aquests dos testimonis són dels que J. M. Cruzet parla quan demana la revisió. A més, hi ha una alguna marca amb tinta vermella. Per tant, sembla que són els dos exemplars originals que Pedrolo i l'Editorial Selecta, i que el censor va corregir.

⁸⁷ Archivo General de la Administración, caixa 9984, Expedient 3708-02: *El premi literari i més coses*. Document: carta de petició de revisió.

Un tret interessant és que en cap moment s'accentua el mot «més». És obvi que tots aquests documents que s'envien al Ministeri d'Informació i Turisme són en castellà. Tanmateix, sobta que el títol de l'obra, escrita en català i pel mateix Pedroló, no compti amb accents com el de «més» o «sóc». Vaig indicar-ne el motiu quan es parlava de la publicació de les *Obres completes de Jacint Verdaguer*. El 1943 ja s'havia prohibit escriure seguint la reforma de Fabra i sembla que, deus anys després continua aquesta norma. Seguint aquesta idea, l'escriptura de Pedroló seguiria les normes prefabrianes. Aquest podria ser el motiu d'aquesta absència d'accentuació dels mots.

10.3.2. «Un amor fora ciutat»

10.3.2.1. Introducció a l'obra

Un amor fora ciutat s'edita per l'Editorial Aymà. L'editor serà Joan Baptista Cendrós i Carbonell, ja que dirigirà l'editorial el 1962, després de comprar-la a la família Aymà. La peculiaritat d'aquesta novel·la serà que s'imprimirà el 1970 i es presentarà el 16 d'abril en dipòsit al Ministeri d'Informació i Turisme, però sense consulta voluntària prèvia. Quan anteriorment, es tractaven les lleis de la censura s'ha explicat que a partir de la Llei Fraga del 1966 es podien publicar obres sense consulta prèvia. Ara bé, era un risc escollir aquesta opció. És el cas d'*Un amor fora ciutat*. La publicació sense prèvia aprovació tindrà conseqüències. El 17 d'abril, Francisco Jardón, el lector encarregat de l'informe de l'obra, demanarà al «Jefe del Lectorado» que es posi l'obra a disposició del Tribunal Suprem:

un grave aspecto de peligrosidad social por cuanto que en el fondo no sólo se disculpa, o mejor, se exculpa el homosexualismo, sino que lejos de presentarnos el pecado contra natura como objeto de horror y de execración, viene a afirmarse por el protagonista, que es el homosexual, que tal anormalidad responde a una tendencia irreprímible de la que es casi imposible evadirse, y que por tanto el verdadero homosexual, que no puede confundirse con el "marica", pues por el contrario afirma siempre su virilidad, es más digno de compasión misericordiosa que de execración.

La novela, como casi todas las de este autor, contiene escenas que si bien no lindan con la pornografía, sin embargo son a veces de un erotismo grande y a veces repugnante. [...] Por todo ello, y sobre todo por la excelente calidad literaria de la obra, consideramos a esta de gravemente peligrosa y en todo caso

como atentatoria a la moral pública, conforme a la reiterada jurisprudencia del Tribunal Supremo sobre el homosexualismo. En consecuencia, no debe ser aceptado el depósito y si ser puesta la obra a disposición del Ministerio Fiscal. (Archivo General de la Administración, caixa 252, Expedient 3960/70).

El 21 d'abril del 1970 es denunciarà oficialment l'obra al magistrat del Tribunal d'Ordre Públic. Per ordre del Jutjat d'Ordre Públic se segrestarà la novel·la el 23 d'abril del mateix any. Pedrolo serà processat el 30 de maig pel Jutjat per delictes d'escàndol públic.

Quan hi havia un cas de segrest s'intentava no fer-ne un gran escàndol. Intentaven retirar-lo del mercat abans que es distribuís. Quan encara era als magatzems de les editorials. Tanmateix, aquesta novel·la ja s'havia divulgat i només restaven una vintena d'exemplars sense vendre. No obstant això, el llibre es va retirar de la venda.⁸⁸

Per entendre tot aquest intent de prohibició de la novel·la cal saber-ne l'argument. Girava al voltant de l'amor homosexual, un tema clarament tabú per a la censura. Presentava dues històries diferents, però amb elements semblants. Els protagonistes eren dos homes anomenats Lluís que estaven casats amb dues dones: Maria-Rosa. Són dos homosexuals que comparteixen fets vitals.

El judici es va fer el 18 març del 1972. Els testimonis de la novel·la que es conserven a l'AGA⁸⁹ proporcionen molta informació sobre el judici. L'informe del judici explica:

vista en juicio oral y a puerta cerrada, ante la Sección Primera de esta Audiencia Provincial, la presente causa número 5 de 1971, rollo número 1552, procedente del Juzgado de Instrucción número 18 Especial, para conocer de los delitos de la Ley de Prensa e Imprenta, por el delito de escándalo público contra el procesado Manuel de Pedrolo Molina [...] de estado casado, de profesión escritor, de buena conducta, con instrucción, sin antecedentes penales, solvente y en libertad provisional por esta causa, defendido por el letrado don Mauricio Serrahima, representado por el procurador de los Tribunales don Luis Bou Oliva, siendo

⁸⁸ Fundació Pedrolo. *Pedrolo i la censura: el cas Un amor fora ciutat*. <http://www.fundaciopedrolo.cat/?seccio=ped-Censura>

⁸⁹ AGA: «Archivo General de la Administración».

parte acusadora el Ministerio Fiscal y Ponente, el Magistrado, Ilmo. Sr. D. Vicente Navarro Verdejo.⁹⁰

L'advocat de Pedrolo, Maurici Serrahima, va aconseguir l'absolució dels càrrecs d'escàndol públic:

que debemos absolver y absolvemos el procesado Manuel de Pedrolo Molina del delito que le imputa el Ministerio Fiscal, declarando de oficio las costas procesales y dejándose sin efecto las medidas tomadas contra el mismo en el sumario y sus piezas; y, una vez firme esta sentencia, quede sin efecto el secuestro judicial de la obra *Un amor fora ciutat* en su día acordado por el Instructor.⁹¹

Immediatament després d'això, l'Editorial Aymà va presentar la segona edició de la novel·la. Un altre cop, Francisco Jardón, s'encarregava del cas. Tanmateix, com veurem en l'arxiu de censura opta per no identificar-s'hi. També observarem que va optar pel silenci administratiu. Això significava que els responsables de la censura s'abstenien del cas.

Més endavant, Pedrolo parlarà sobre els fets que succeeixen amb la publicació d'aquesta obra en diferents cartes. Veurem algun exemple de la seva opinió dels fets. Per exemple, en una carta a Jordi Arbonès el 25 de setembre del 1970, Pedrolo declara el següent:

[...] tant l'editor com jo fórem cridats al Palau de Justícia a declarar. Ell ja no hi va haver de tornar més, però jo sí, i moltes vegades, car va resultar que s'incoava "auto" contra la meva persona, en lloc de procedir contra l'editor com és habitual en aquests casos. [...] Sembla impensable que el TOP⁹² hagi d'entendre en el cas d'una novel·la denunciada per la seva immoralitat i no per qüestions polítiques, però hi ha moltes altres coses que són impensables i, això no obstant, tenen lloc en aquest país. No vull dir res del silenci absolut amb què ha estat acollida la notícia de meu processament; ningú no s'ha atrevit a fer-hi cap al·lusió, a intentar res per tal de crear un cert clima de solidaritat, cap orga-

⁹⁰ Epíleg de Pedrolo, Manuel de. (1974). *Un amor fora ciutat: Sentencia recaída en la causa seguida contra Manuel de Pedrolo Molina por el supuesto delito de escándalo público*. Aymà S. A. Editora. (p.219).

⁹¹ Epíleg de Pedrolo, Manuel de. (1974). *Un amor fora ciutat: Sentencia recaída en la causa seguida contra Manuel de Pedrolo Molina por el supuesto delito de escándalo público*. Aymà S. A. Editora. (p.223).

⁹² TOP: «Tribunal d'Ordre Públic».

nismo «operant» no m'ha ofert els seus serveis, assessorament o ajut, res de llevat de les naturals cartes de simpatia d'alguns amics i col·legues als quals, per això mateix, he d'estar més agraït. En fi, suposo, vull suposar, que tot plegat forma part de la desesma general del país.⁹³

10.3.2.2. Arxiu de censura

Com en l'altre arxiu, els documents referents a aquesta novel·la es trobaven dins d'una caixa –3842– que contenia molts expedients diferents. El sobre que contenia *Un amor fora ciutat* incloïa diferents documents: la fitxa de l'obra, la sol·licitud de publicació, l'arxiu de censura del lector i dues còpies de l'obra segrestada.

Pel que fa a la fitxa de l'obra, conté la mateixa informació que en el cas anterior, més o menys. El número d'expedient de l'obra és 1551-74. S'hi indiquen el títol i l'autor. La data correspon al 5 de febrer de 1974. La datació demostra que l'arxiu que s'hi conserva en aquesta caixa és el posterior al segrest. Estem parlant de la segona vegada que es publicà l'obra després del judici que va haver de viure Pedrolo. Un tret interessant que notem a la fitxa és que a l'apartat on s'hi hauria d'indicar el lector encarregat d'aquesta obra hi ha una ratlla. No hi consta quin censor va treballar en aquesta obra.

La sol·licitud de publicació que s'hi conserva és, també, posterior al segrest. Està datada com el 5 de febrer de 1974 també. José M. Regàs Ruiz, en representació de l'Editorial Aymà, demana permís per a la publicació de l'obra després del judici. Diu «deposita los seis ejemplares que exige el artículo 12 de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966, [...] de la obra si/no presentada previamente a consulta voluntaria».⁹⁴ A més, s'hi detallen trets atractius com les pàgines (224), el format (15x21 cm) o la tirada (2000 exemplars). Com en l'altra obra s'estableix el preu de venda. En aquest cas, 275 pessetes. La col·lecció de la qual formarà part serà «Tròpicos». Finalment, l'editor signa la petició.

El tercer document que s'hi troba és el document omplert pel censor. Com ja s'ha explicat, després de la polèmica amb aquesta obra i el judici que hi va haver la censura va decidir optar per la opció de silenci administratiu. A l'informe hi posa «silenci

⁹³ Garcia, X. (1997). *Epistolari Manuel de Pedrolo*. Volum II. Biblioteca Literària de Ponent. Carta CCLXXXIV. (p.610-611).

⁹⁴ Archivo de la Administración, caixa 3842. Expedient 1551-74. *Un amor fora ciutat*. Petició de publicació de l'obra.

cio» en diferents ocasions. Per exemple, a l'apartat de la identificació del lector, al resultat de l'informe o al resultat. La resolució que hi consta és la següent: «Vistos el informe del Negociado de Lectorado, las disposiciones vigentes y las normas comunicadas por la Superioridad, esta Sección estima que la obra a que se refiere este expediente puede ser: nada».⁹⁵ Silenci administratiu. Els censors no opinen perquè la justícia ja ha aprovat la publicació de l'obra i prefereixen abstenir-se. Acaba l'informe amb la següent sentència: «Con esta fecha queda hecho el depósito de los ejemplares que se determinan, cuya remisión se hace segur órdenes de la Superioridad, e igualmente se procede a la oportuna anotación de esta diligencia en los ficheros».⁹⁶

Finalment, s'hi inclouen dues còpies de l'obra que es publicaria. Aquestes contenen un epíleg al final intítulat «Sentencia recaída en la causa seguida contra Manuel de Pedrolo Molina por el supuesto delito de escándalo público»⁹⁷ on s'hi recull informació important del judici.

11. Blai Bonet i Rigo

11.1. Biografia

Blai Bonet va néixer el 10 de desembre de 1926 a Santanyí, Mallorca. Quan tenia deu anys va entrar al seminari de Palma. Estudià cinc anys d'Humanitats, llatí i grec, i tres anys de Filosofia. Va haver d'interrompre els seus estudis a causa d'una afecció pulmonar. El 1947, patirà tuberculosi en el pulmó esquerre causada per les dures condicions de la postguerra. L'any següent abandonarà el seminari i alternarà les estades a Santanyí i al sanatori de Caubet. «D'una banda, el sentiment religiós angoixat i existencial i, de l'altra banda, les conseqüències d'aquesta malaltia condicionaran per sempre la seva trajectòria vital i literària».⁹⁸

El 1956 intentaràn portar Bonet a Barcelona. Sembla que Carles Riba, Salvador Espriu i altres, finançaran el seu tractament contra la tuberculosi en una clínica barcelo-

⁹⁵ Archivo de la Administración, caixa 3842. Expedient 1551-74. *Un amor fora ciutat*. Informe de les autoritats de la censura.

⁹⁶ Vegeu 95.

⁹⁷ Epíleg de Pedrolo, M. (1970). *Sentencia recaída en la causa seguida contra Manuel de Pedrolo Molina por el supuesto delito de escándalo público* dins *Un amor fora ciutat*. Aymà, (p.219-223).

⁹⁸ Associació d'escriptors en llengua catalana. Autors i autores: Blai Bonet.
<https://www.escriptors.cat/autors/bonetb/biografia>

nina. S'instal·larà en una masia de Riells de Montseny, on el clima afavoria la seva malaltia.

En aquest estudi, es tractarà amb més detall la seva obra narrativa *El mar*. No obstant això, escriví poesies, crítica d'art, estudis literaris, teatre i memòries. També escriurà cròniques periodístiques durant la seva estada a Roma durant el 1965.

El 1972 tornarà a Santanyí, ja que els metges li ho recomanen. Allà s'allunyarà dels cercles literaris. Es convertirà en un escriptor desconegut a causa del seu exili interior. Se'l redescobrirà més endavant i guanyarà la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya. Morirà el desembre de 1997. Rebrà molts premis i reconeixements pòstumament.

11.2. Vida literària

Durant l'estada al sanatori de Caubet, a Bunyola, començà a escriure la novel·la *El mar*, de la qual parlarem a continuació. També comença a escriure dos dels seus poemaris: *Quatre poemes de setmana santa* (1952) i *Entre el coral i l'espiga* (1954). El primer poemari recull estampes de la natura interpretada segons els rituals cristians. «El poeta convida a gaudir de la vida i expressa el dolor per no poder-se unir amb Déu».⁹⁹ Del segon destaca el tractament del paisatge humanitzat. Durant aquests anys, farà amistat amb l'escriptor Bernat Vidal i Tomàs, que l'introduirà al món de la poesia i li facilitarà la publicació dels seus poemes.

Tanmateix, es donà a conèixer a Catalunya amb *Cant espiritual*. El 1952 guanyarà el Premi Óssa Menor. Hi uneix religiositat i sensualitat. Salvador Espriu farà el pròleg de l'obra.

La seva obra narrativa és escrita a finals dels anys cinquanta i durant els anys seixanta. La novel·la més reeixida, després d'*El mar*, va ser *Mister Evasió* del 1969. L'obra incorporava tècniques com els flashbacks i el monòleg interior, i un tractament del llenguatge renovador, que utilitzava onomatopeies i llenguatge col·loquial, entre d'altres.

El 1987 es redescobrirà amb el poemari *El jove*. Guanyarà la Lletra d'Or, el Premi Nacional de la Crítica, i el Premi de la Generalitat de Catalunya. El 1990 se li

⁹⁹ Lletra: La literatura catalana a internet: Blai Bonet. <https://lletra.uoc.edu/ca/autor/blai-bonet/detall>

atorgarà la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya. Significarà la recuperació de la figura de Bonet amb homenatges i premis.

Pòstumament, rebrà el premi Ramon Llull del Govern Balear. A més, l'Editorial Empúries publicarà el 2000 el poemari *Sonets*. S'estrenarà, també, la pel·lícula basada en la novel·la *El mar*, dirigida per Agustí Villaronga.

11.3. Obres comentades

11.3.1. «El Mar»

11.3.1.1. Introducció a l'obra

La primera novel·la de Blai Bonet tracta sobre els fets que succeïren durant la guerra civil i la postguerra en un poble imaginari anomenat Hostili. Es va publicar el 1958 a l'editorial Aymà, dins la col·lecció «Club dels Novel·listes». Està narrada a través de quatre personatges. Els més importants són els dos malalts: Manuel Tur i Andreu Ramallo. Els altres dos personatges són Francisca Luna, monja i zeladora, i Gabriel Caldentey, capellà. El fet més important és l'assassinat de don Eugeni Morell a mans d'Andreu Ramallo, protegit i amant seu.

Xavier Pla diu al pròleg d'*El mar*;

Blai Bonet va saber integrar el millor dels corrents filosòfics existencialistes per escriure una novel·la atrevida i trencadora que no té cap intenció de convertir-se en una crònica històrica de la Mallorca de la postguerra, sinó que és bàsicament una reflexió sobre la condició humana a partir de les vivències radicals i subjectes d'un grup d'adolescents interns en un sanatori de tuberculosos.¹⁰⁰

Alguna de les característiques de la novel·la és, per exemple, que l'autor tingui la intenció d'expressar molt a través de poques paraules. Indica Xavier Pla que «la condensació, la concisió i la destil·lació són elements clau per entendre una obra que avança amb certa brusquedat i amb una certa predilecció per la repetició».¹⁰¹

També s'hi nota, com indica Xavier Pla, l'absència de descripcions. Sembla que «opta per oferir al lector un món que no és complet ni objectiu ni exhaustiu, sinó que mostra una gran preocupació per presentar [...] una suma de subjectivitats, que acosten

¹⁰⁰ Lletra. *El mar*. <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/el-mar-1958/detall>

¹⁰¹ Pla, X. (2011). «Blai Bonet de Santanyí i la versió extensa del Mar. Uns apunts sobre premis literaris, expedients de censura i mecanoscrits arreglats». Club Editor. (p. 14).

el lector a una clara voluntat de reflexió i intimitat». ¹⁰² Més enllà de les primeres pàgines on es parla del mar, no hi haurà gaire més descripcions.

Encara que l'autor no reconegué mai el caràcter autobiogràfic de la novel·la, s'hi poden detectar elements de les vivències de l'autor. Diu Blai Bonet en una entrevista de Jordi Coca:

el mar és una síntesi de la vida al sanatori. No és autobiogràfic. [...] Allí vaig començar a escriure *El mar*, potser vaig fer-ne cinc-centes pàgines. Perquè l'original d'aquesta novel·la té vuit-centes pàgines, però com que l'editor va trobar que era massa llarga, doncs vaig fer una cosa que no tornaria a fer, que és reduir-la. [...] Va ser el primer que vaig escriure. De versos, vaig trigar molt a fer-ne. (Serra d'or, núm. 256, gener 1981: 17-23)

Pel que declara Bonet, l'obra era molt més llarga i amb més personatges. L'obra que finalment es va publicar era una fusió de tot el que hi havia. Com explica Xavier Pla, l'obra que es publicà no es corresponia a la versió autoritzada per la censura. Sembla que es conserva una versió més extensa de la novel·la, que no correspon a la publicació de 1958.

Aquesta versió presenta nombroses diferències en relació a la novel·la publicada. No només perquè hi apareixen més pàgines, més personatges (molts noms secundaris com Tomàs Laborda, Andreu Estelrich, etc.) i més escenes, o perquè algunes d'aquestes escenes tenen una extensió més gran, o han estat reescrites i reelaborades, o perquè alguns capítols apareixen en un ordre diferent, sinó sobretot perquè, en conjunt, és una obra més dura, molt més frenètica i mística, més voluptuosa i eròtica (encara que mai explícitament). ¹⁰³

11.3.1.2. Arxiu de censura

Aquest és el darrer expedient de censura que es va consultar. Pertanyia a la caixa 11834. Els materials que contenia eren: la fitxa amb els detalls de l'obra, la sol·licitud de publicació i el document de censura que va omplir el lector. L'expedient de l'obra era el 5333-57 i es presentà a les institucions de la censura el 16 de novembre de 1957.

¹⁰² Lletra. *El mar*. <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/el-mar-1958/detall>

¹⁰³ Pla, X. (2011). «Blai Bonet de Santanyí i la versió extensa del Mar. Uns apunts sobre premis literaris, expedients de censura i mecanoscrits arreglats». Club Editor. (p.11).

Finalment, s'indica la data d'autorització de publicació: 9 de desembre de 1957. Sorprèn aquesta rapidesa en l'aprovació. També ho destaca Xavier Pla: «de manera del tot inesperada, la sol·licitud de publicació del llibre va ser autoritzada de manera positiva i immediata amb un informe relativament objectiu, breu i discret».¹⁰⁴

Pel que fa a la sol·licitud, és, com en els altres casos, una plantilla que l'editor ha hagut d'omplir amb la informació corresponent:

Ayma S. A. Editoras, con domicilio en Barcelona y Delegación en Madrid, calle de Sebastián Elcano nº. 38, solicitan la autorización que exige la Orden de 29 de Abril de 1938 y Disposiciones complementarias para la edición del libro cuyas características se indican:

- Autor: Blai Bonet.
- Título: El mar.
- Editor: Ayma S. A. Editores. Domiciliados en Barcelona: Travesera de Gracia nº. 64 bajos.
- Volumen: unas 200 páginas.
- Formato: octavo.
- Tirada: 1000 ejemplares.¹⁰⁵

Acaba amb la data que ja s'ha assenyalat anteriorment i la signatura del sol·licitant.

El tercer document és la resolució del Ministeri d'Informació i Turisme. Com que aquest expedient és previ a la llei Fraga de 1966, la secció és la d'Inspecció de Llibres. El tret important d'aquesta resolució i que no trobàvem en els casos de Pedroló són les observacions del lector. A l'apartat d'«informe y otras observaciones», el lector explica: «a través de diversos personajes, acogidos en un hospital antituberculosos, se describe la vida y psicología de cada uno en ese movimiento que encaja el hombre al mar».¹⁰⁶ Conclou: «No parece contener nada fundamental que objetar». Signa aquesta conclusió Miguel, censor encarregat de la novel·la de Bonet.

¹⁰⁴ Pla, X. (2011). «Blai Bonet de Santanyí i la versió extensa del Mar. Uns apunts sobre premis literaris, expedients de censura i mecanoscrits arreglats». Club Editor. (p.10).

¹⁰⁵ Archivo General de la Administración, Caixa 11834. Expedient 5333-57. *El mar*. Sol·licitud de publicació.

¹⁰⁶ Archivo General de la Administración, Caixa 11834. Expedient 5333-57. *El mar*. Resolució lectors.

La resolució, signada pel Director General, conclou el següent: «“vistos el informe del Lectorado, las disposiciones vigentes y las normas comunicadas por la Superioridad, esta Sección estima que la obra a que se refiere este expediente puede ser autorizada. Misma data firmada por el Jefe de la Sección».¹⁰⁷

Finalment, el «Jefe del Negociador de Circulación y Ficheros» signa el 10 de maig de 1958 l'aprovació final: «con esta fecha queda hecho el depósito de los ejemplares que se determinan, cuya remisión se hace según órdenes de la Superioridad, e igualmente se procede a la oportuna anotación de esta diligencia en los Ficheros».¹⁰⁸

L'expedient acaba amb un quart document. Aquest correspon a una declaració de responsabilitat de l'editor respecte als manuscrits que entrega a la Selecció d'Inspecció de Llibres:

el Editor que suscribe declara bajo su responsabilidad, que los ejemplares presentados son de idénticas características a los que se distribuyen a partir de esta fecha, y que el contenido de la obra concuerda rigurosamente con el de las galeadas que al efecto fueron autorizadas. Madrid, a 10 de Mayo de 1958. Firma el editor con sello de la editorial.¹⁰⁹

La censura franquista, doncs, «no va tocar ni una coma d'aquell mecanoscrit d'El mar».¹¹⁰

12. Conclusions

Encara que la dictadura s'acabés amb la mort del general Franco, la censura legal va funcionar fins al 1982, amb l'arribada dels socialistes al govern espanyol. Així doncs, la censura va sobreviure a la mort del cap de l'estat. A més, encara era vigent la llei Fraga. Encara que sorprengui, les prohibicions van continuar presents durant tants anys després del final de la dictadura.¹¹¹

¹⁰⁷ Archivo General de la Administración, Caixa 11834. Expedient 5333-57. *El mar*. Resolució lectors.

¹⁰⁸ Vegeu 107.

¹⁰⁹ Archivo General de la Administración, Caixa 11834. Expedient 5333-57. *El mar*. Declaració de responsabilitat.

¹¹⁰ Pla, X. (2011). «Blai Bonet de Santanyí i la versió extensa del Mar. Uns apunts sobre premis literaris, expedients de censura i mecanoscrits arreglats». Club Editor. (p.10).

¹¹¹ Pla, X. «Una obra maligna de un filosofastro barato». *L'impacte de la censura franquista en l'obra de Guillem Frontera*. Universitat de Girona.

Ha passat molt temps de la dictadura franquista i sembla que les noves generacions no tenen tanta consciència de la història del nostre país. Cada any la població es va oblidant més d'aquells fets i de les conseqüències que van tenir. És important tenir en compte tota la censura i l'autocensura dels escriptors i editors. A més, el franquisme també va suposar la prohibició de la llengua, la pèrdua de públic lector i la prohibició de debats ideològics, entre moltes altres conseqüències devastadores.

Tot això forma part del passat de la nostra cultura. I, per això, cal que es continuïn fent estudis d'aquesta etapa. És per aquest motiu que vaig escollir treballar aquest tema; per fer-ne un recull dels trets més rellevants i interessants. El meu objectiu era donar veu a una realitat que solem oblidar i l'he complert. Gràcies a això he pogut donar visibilitat a l'etapa que les noves generacions semblen oblidar. La censura és, cada cop més, un apartat de temari de l'escolarització i no una etapa que va succeir no fa pas tant, i que ens ajuda a comprendre el món d'avui. No s'ha d'oblidar el passat perquè permet entendre el present de la nostra cultura i evita que es produeixin fets similars.

No obstant això, avui oblidem la destrucció que es va viure fa menys de cent anys i es tornen a percebre ideologies i comportaments que recorden al franquisme. Sembla que una part de la població no és conscient de la brutalitat que representa la dictadura franquista. A més, tants anys després, continuen governant personalitats que continuen duent a terme censura amb la diferència que ara aquesta té un caràcter més encobert.

Des de feia temps m'interessava la literatura de la postguerra espanyola i, gràcies a aquest estudi, he pogut investigar sobre aquest tema. La veritat és que els estudis de la censura són encara escassos. Fent aquest treball final de grau he comprovat la magnitud que va tenir la censura i els textos que queden per estudiar. Hi ha molts autors, moltes obres i gèneres literaris per estudiar. Aquest treball només és un petit tast de què va significar el període de la censura franquista.

Pel que fa a l'estudi de caràcter pràctic a l'arxiu d'Alcalá de Henares, va ser molt enriquidor. Encara que el lloc fos molt caòtic i no hi trobés tota la informació que m'esperava, va fer-me sentir més a prop de la realitat que he estudiat durant tants mesos.

En general concloc que aquest estudi m'ha permès estudiar un tema que m'interessava molt personalment. M'ha agradat molt investigar, a grans trets, la censura franquista. He sigut afortunada en aquest aspecte perquè, gràcies a l'interès que tenia pel tema escollit, no se m'ha fet pesat dedicar-hi tantes hores i, inclús, m'ho he passat bé investigant i llegint sobre aquesta temàtica.

Finalment, crec important destacar que avui dia continuem llegint les versions d'obres que la dictadura franquista va censurar. Algunes no s'han tornat a editar des de llavors o quan s'han editat s'han reeixit per la versió censurada i no per l'autèntica. Sembla que el franquisme no s'acabarà mai i serà encara vigent en la literatura catalana.

13. Bibliografia

- Benet, J. (1980). *Catalunya sota règim franquista* (2^a edició). Editorial Blume.
- Campillo, M. i Castellanos, J. (1996). Jordi, *La novel·la* dins AA.DD., *Història de la literatura catalana*, volum XI. Ariel.
- Cisquella, G., Eviti, J.L. i Sorolla, J.A. (2006). *La represión cultural el en franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Anagrama.
- Clotet, J. i Torra, Q. (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. A Contra Vent Editors
- Fernández Insuela, A. (1983). *Un caso de censura teatral en la postguerra. Mare Nostrum, S.A., de Laura Olmo*. Archivum, XXXIII.
- Fundació Pedrolo. *Pedrolo i la censura*. Consultat el 8 i 9 de maig del 2022. <http://www.fundaciopedrolo.cat/?seccio=ped-Censura>
- Gallofré i Virgili, M.J. (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- García Fuentes, E. (1990). *Dos ediciones de «Don Colorado de Potasa»*. Anuario de Estudios Filológicos.
- García, X. (1997) *Epistolari de Manuel de Pedrolo*. Volum I. "Biblioteca literària de Ponent". Edicions de la Universitat de Lleida.
- García, X. (1997). *Epistolari Manuel de Pedrolo*. Volum II. "Biblioteca Literària de Ponent". Edicions de la Universitat de Lleida.
- Goytisolo, J. (1976). *Los escritores españoles frente al toro de la censura*. El furgón de cola. Seix Barral.
- Gutiérrez Lanza, M^a del Camino. (1997) *Leyes y criterios de censura en la España franquista: traducción y recepción de textos literarios*. La Palabra Vertida.
- Jiménez, P. (1977). *Historia y civilización: apuntes sobre la censura durante el franquismo*. Boletín AEPE n°17. Universidad de Mons. Centro Virtual Cervantes.
- López Abellán, Manuel. (1980). *Censura y creación literaria en España. 1939 – 1976*. Editorial Ediciones Península.

- López Abellán, Manuel. (1987). *Fenómeno censorio y represión literaria*. Represura. Consultat el 17, 18, 19 i 20 d'abril del 2022. http://www.represa.es/represa_2_enero_2007_articulo1.html
- Lletra. *El mar*. Consultat els dies 10, 11, 12, 13 i 14 de maig del 2022. <https://lletra.uoc.edu/ca/obra/el-mar-1958/detall>
- Llanas, M. (2006). *L'edició a Catalunya el segle XX (1939 – 1975)*. Gremi d'Editors de Catalunya.
- Manent, A i Crexell, J. (1988). *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Manent, A i Crexell, J. (1989). *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Olaziregi, M.J. i Otaegi, L. (2020). *Censura y literatura: memorias contestadas*. Berlin: Peter Lang.
- Pedrolo, M. (1970). *Sentencia recaída en la causa seguida contra Manuel de Pedrolo Molina por el supuesto delito de escándalo público dins Un amor fora ciutat*. Aymà.
- Pérez, Joseph. (2014). *Historia de España*. Editorial Crítica.
- Pla, X. (2011). «Blai Bonet de Santanyí i la versió extensa del Mar. Uns apunts sobre premis literaris, expedients de censura i mecanoscrits arreglats». Club Editor.
- Pla, X. «Una obra maligna de un filosofastro barato». *L'impacte de la censura franquista en l'obra de Guillem Frontera*. Universitat de Girona.
- Serra, M. (2017). *Misteris, enigmes i capítols inèdits de "El mar" de Blai Bonet*. VilaWeb. Consultat els dies 10, 11, 12, 13 i 14 de maig del 2022. <https://www.vilaweb.cat/noticies/misteris-enigmes-i-capitols-inedits-de-el-mar-de-blai-bonet/>
- Van den Hout, Lidwina M. (2007). *La censura y el caso de Manuel de Pedrolo. Las novelas 'perdidas'*. Represura. Consultat els dies 5, 6, 7 i 8 de maig del 2022. http://www.represa.es/represa_4_octubre_2007_articulo1.html

Documents AGA:

Archivo General de la Administración, caixa 252, Expedient 3960/70: *Un amor fora ciutat.*

Archivo General de la Administración, caixa 9984, Expedient 3708-02: *El premi literari i més coses.*

Archivo de la Administración, caixa 3842. Expedient 1551-7: *Un amor fora ciutat.*

Archivo General de la Administración, Caixa 11834. Expedient 5333-57: *El mar.*

14. Annexos

Annex 1: comprovant demanda de documents a l'AGA: *El mar*

<u>PEDIDO DE DOCUMENTOS DEL ARCHIVO GENERAL DE LA ADMINISTRACIÓN</u>	
Signatura: AGA,21,11834	
Motivo de petición: CONSULTA DIRECTA EN SALA	
Puesto asignado: AGA_33	
Petición del Usuario: 00090801-TORRENT HEREDIA, ESTEL	
Responsable del Servicio: 00067550-Cabello Ibáñez, Lorena	
Fecha de petición: 18-05-2022	Hora de petición: 09:57
Obs.: - (03)050	
Firma:	Número de Petición: 2022/00002011
	<i>El mar</i>

Annex 2: Comprovant demanda de documents a l'AGA: *Un amor fora ciutat*

PEDIDO DE DOCUMENTOS DEL ARCHIVO GENERAL DE LA ADMINISTRACIÓN

Signatura: AGA,73,03842

Motivo de petición: CONSULTA DIRECTA EN SALA

Puesto asignado: AGA_33

Petición del Usuario: 00090801-TORRENT HEREDIA, ESTEL

Responsable del Servicio: 00067550-Cabello Ibáñez, Lorena

Fecha de petición: 18-05-2022 **Hora de petición:** 09:57

Obs.: (03)050

Firma: **Número de Petición: 2022/00002011**

Un Amor fora ciutat

Annex 3: Comprovant demanda de documents a l'AGA: *El premi literari i més coses*

PEDIDO DE DOCUMENTOS DEL ARCHIVO GENERAL DE LA ADMINISTRACIÓN

Signatura: AGA,21,09984

Motivo de petición: CONSULTA DIRECTA EN SALA

Puesto asignado: AGA_33

Petición del Usuario: 00090801-TORRENT HEREDIA, ESTEL

Responsable del Servicio: 00067550-Cabello Ibáñez, Lorena

Fecha de petición: 18-05-2022 Hora de petición: 09:57

Obs.: - (03)050

Firma: **Número de Petición: 2022/00002011**

El premi literari i més coses